

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

ÅTTONDE ÅRGÅNGEN.

Fjerde häftet.

Innehåll:

	Pag.
XXVII. Anvisningar rörande läsning, företrädesvis af diktverk, efter Professor Eckardt, af <i>C.</i>	177.
XXVIII. Några besök i Stockholms söndags- och aftonskolor för den qvinliga arbetsklassen, af <i>Esselde</i>	188.
XXIX. En moders råd. V. Af <i>St—</i>	206.
XXX. Vår lektyr. (Anden i naturen af H. C. Örsted,) af <i>—en—ny</i> . (Insändt.)	216.
XXXI. Qvinnohjertats religion. Poem af †	223.
XXXII. Något från våra grannar. IV. Af <i>T. K.</i> (Insändt.)	225.
XXXIII. Sjukvårdsföreningen och dess förberedande verksamhet, af <i>L—d</i>	229.
XXXIV. Tysta skolan, af <i>L—d</i>	237.
XXXV. Vår portfölj	238.

STOCKHOLM,
REDAKTIONENS FÖRLAG.

 Häftet utdelas den 12 Oktober.

Anmälan.

Åtskilliga nya anordningar hafva blifvit vidtagna för den 8:de årgången af Tidskrift för Hemmet, hvilken Red:n härmed har äran anmäla till prenumeration.

Tidskriften kommer hädanefter att utgifvas i *Stockholm* på Red:ns eget förlag och har Red:n för öfrigt träffat sådana anordningar med afseende på tryckning, distribution m. m. att den hoppas våga utlofva en större regelmässighet i Tidskriftens utgifvande, än hittills kunnat vinnas.

Redaktionen förblifver oförändrad och Tidskriftens program det hittills följda. Dess första mål är nu, som alltid, *den svenska qvinnans höjande i moraliskt, intellektuelt och socialt hänseende*, i hvilket sträfvan den är öfvertygad om att kunna påräkna medverkan af hvarje ädelt tänkande och sannt upplyst svensk qvinna. Tidskriften skall sålunda fortfarande sysselsätta sig med *de dagens frågor, som närmast beröra qvinnan*, upptaga *biografier* öfver utmärkta både män och qvinnor, lemna anvisningar till *god och bildande lektyr*, jemte utdrag ur goda skrifter af så väl in- som utländska författare, meddela *smärre naturhistoriska uppsatser, reseskizzer, poemer och berättelser*, jemte en och annan liten *revy af litterära nyhe-*

XXVII. ANVISNINGAR RÖRANDE LÄSNING, FÖRETRÄDESVIS
AF DIKTVERK *).

Konsten att läsa med urval och så, att läsningen lemnar en verklig behållning är svårare än den att korrekt och med vacker deklamation läsa högt. I samma mån är den äfven viktigare för själens och hjertats bildning. Skaldekonsten och läsningen af det yppersta denna konst frambragt stå i ett så nära samband med människoslägtets och den enskilda människans uppfostran, att omtanke och urval vid läsning är en samvetspligt, hvilken vi ingalunda flygtigt kunna öfverhalka, såvida andras och vår egen karaktersutveckling ligger oss verkligen om hjertat. Läsning är ej blott och bart ett nöje; allt skadligt inflytande af densamma kommer just derutaf, att den uppfattas såsom ett sådant, såväl af många, hvilka älska denna sysselsättning, som af dem, hvilka ogilla densamma.

De senare anmärka mot läsning af diktens skapelser, att den syftar att göra oss antingen verldsliga eller opraktiska. Verldsliga? Enskildta verk, enskilda dikter kunna vara detta, kunna sakna den förädlande gudomsgnistan, men skaldekonsten själf är af Gud. Det är nog att här blott antyda detta. De förklarade motståndarne till denna sats skulle man ej ens kunna öfverbevisa med en hel bok. — Opraktiska? Poesien förer bort från det verkliga lifvet! Denna förebräelse stödjer sig på den begreppsförvirring, som ej förmår skilja sann bildning från falsk, och därför förkastar *all* bildning såsom skadlig. Hvad man invänder mot poesien, såsom sådan, har vid noggrannare pröfning blott sin tillämpning på den dåliga, sitt namn ovärdiga poesien, eller på ett oriktigt bruk, att ej säga missbruk, af densamma.

Poesien förer bort från det verkliga lifvet? — Man har, då man så talar, falskt sentimentala månskensmänniskor för ögat, män, hvilka lefva liksom riddar Toggenburg af rim, och hvilkas lif förflyter under åskådandet af ett fönster, unga damer, som ej kunna fatta huru man kan lägga bort Göthe och muntert taga stickstrumpan i hand, eller deltaga i köksbestyren. Nåväl, må dessa gerna blifva föremål för ert gyckel; med poesien hafva de dock föga gemensamt. Man kunde snarare säga, att för ett äkta poetiskt sinne förefaller *ingen lefnadspligt eller intet arbete prosaiskt*. Blott en *trivial*

*) Utdrag ur Professor Eckardts "Föredrag öfver Esthetik".

tankegång är prosaisk. Men för denna skyddar oss just en förståndig njutning af skaldekonstens verk. Ett rent, af poesien uppfyllt sinne, underkastar sig utan knot, ja, rättare, med nöje, alla lifvets fordringar, ty det bär inom sig en lifsfullhet, en rikedom på känsla, med hvilken det — liksom det lilla snäckdjuret — öfverdrager allt, som kommer i dess närhet såsom med ett perlstoff. Det är sannt, att poesien inför oss i en idealisk värld, men hon lemnar oss också aldrig, utan att vi i vårt inre erfara en önskan att ombilda den hvardagliga världen till en mera idealisk sådan. Detta *mera idealisk* betyder ej en *drömverld*, men en ädlare, sedligare, af mera rena bevekelsegrunder genomträngd värld. Det sanna, poetiska sinnet bibehåller sig sådant just derigenom, att det finner en idealisk kärna äfven i den mest afgjorda, såkallade lifvets prosa, eller genom att det förmår inlägga en poetisk betydelse i allt. Den, som med sann trohet för rättar ett oangenämt arbete med hänsyn till det upphöjda i en trogen pligtuppfyllelse, till det sköna i verksamheten för ett älskadt väsendes nytta, till det lyckliggörande i en ädel själfuppoftning, eller ock blott till det tillfredsställande i medvetandet att af egna krafter hafva banat sig väg genom lifvet, kastar just genom detta sitt åskådningssätt ett poetiskt förklaringskimmer öfver sitt lif.

Verldslifvet, som rycker oss med sig, är blott alltför benäget att göra oss trångbröstad, onaturliga, triviala. Lyckliga vi, om vi genom religionen och konsten, liksom medelst osynliga trådar, förenas med det *evigt sköna och goda* — våra himlastegar på vandrigen genom lifvet. Skalderna återgifva åt vår undertryckta känsla, som af förståndet ofta tyranniseras, dess förkränkta rätt och återställa derigenom den störda jemvigten inom vår själ, de gifva oss tillbaka den förut liksom fördunklade, bortskymda inre människan, de räd- da med ett ord det sannt menskliga i oss, ty dem förutan skulle vi förnedras till blotta machiner. Derföre erfara vi, efter den njutningsrika läsningen af en verkligt skön dikt, en vederqvickelse, snarlik den vi känna af en andäktig, brinnande bön. Vi förefalla oss ånyo såsom helgjutna, sanna människor, såsom stående närmare vårt gudomliga Upphof, hvilket icke blott i sig innefattar den högsta *Sanning* och *Godhet*, utan äfven den högsta *Skönhet*.

Af det anförda skulle man kunna uppställa denna huf-

vudregel: »Läs dagligen någon poesi, om än blott en liten dikt, ett litet stycke, men alltid något af verkligt värde!»

En annan regel sluter sig omedelbart till denna: »Ju mera hänförande poesien är och ju mera ingripande intryck den gör, med desto mera urval och sparsamhet måste vi njuta af densamma.»

Vi böra läsa med *urval*. Det är till en del skaldernas skuld att detta urval blir en nödvändighet. Om man en gång kunde utdrifva säljarne och köparne ur konstens heliga tempel, dessa handverkare, som utgifva sig för konstnärer! Här är en skoningslös kritik på rätta stället, som håller pöbeln på afstånd från helgedomen. Skriftställarens uppgift är helig och hans ord klinga i en vidsträcktare rymd än han sjelf anar. En helig glädje, en hänförelse, dämpad af en känsla af ödmjukhet, måste genomströmma honom, då han föresvärfvas af den tanken, att han talar till sitt folk, ja till kommande släkten. Denna tanke måste framkalla hos honom en upphöjd stämning, som träder oss till mötes i hvarje rad. Må vi derföre, då vi öppna en bok, göra denna fråga: »Uttalar sig i denna bok en sådan själshöghet? Är dess författare genomträngd af en ren, högsinnad ande, af en allvarlig uppfattning af sin uppgift såsom skriftställare?»

Vi böra äfven vara sparsamma i njutningen af poesi. En himmelsk läkedom kan genom missbruk blifva ett dödligt gift. Ett poetiskt frossande, hvarvid man ej får tillfälle att återgå till verkliga lifvet, ej till omvexling läser filosofiska, historiska och naturvetenskapliga skrifter, gör oss förbryllade, gör vår tankegång omtöcknad och slö. Poesien förlorar till slut allt sitt inflytande öfver oss, förmår ej mer framkalla hos oss en enda idé eller föreställning, på samma sätt som vinet förlorar sin stimulerande kraft för starka drinkare.

Vi böra aldrig glömma, att poesien ej är lifvets *bröd*, utan dess smyckande *ros*. Mycken läsning gör oss icke allenast ensidiga i det afseendet att vi se och lära känna lifvet genom ett dunkelt glas, i böckerna nemligen, utan blir äfven derigenom betänklig, att vi under läsningen naturligtvis iakttaga en passiv ställning, i stället för att utveckla vår sjelfverksamhet. Vi förlora lusten och till slut förmågan, att sjelfva tänka och handla. Må man ej anse detta påstående obefogadt. Man kan ej nog eftertryckligt varna för en öfverdrifven romanläsning, äfven om de ifrågavarande romanerna

vore än så förträffliga och sedligt rena. Den, som hastigt genombläddrar dem, blott för att förströ sig, öfverlemnar sig åt alla författarens infall, låter sitt omdöme bestickas af honom, utan att pröfva huruvida hvarje intryck har sin giltiga grund; han skall snart äfven i sitt lif visa sig sakna hållning och blifva en kastboll för hvarje yttre intryck. På samma sätt som han åt sin läsning eignar ett blott ytligt intresse, en låg nyfikenhet, som med brådskande ifver vill veta händelsernas utgång och derföre öfverhoppa beskrifningar, samtal, reflexioner, skall han i det verkliga lifvet sky hvarje ansträngning, hvarje allvarligare sysselsättning eller tyngre pligt, skall flygtigt öfverfara allt och vilja smaka njutningen utan föregående mödor, söka *skumma grädden af mjölken*; han skall, med ett ord blifva i hög grad njutningslysten och ohågad för allt arbete. Derföre ställer jag till hvar och en, som uppfostrar en annan eller sig sjelf, denna enträgna uppmaning: »Vänj dig tidigt att behandla all läsning med allvar och undvik så mycket som möjligt den, som tillgripes för blotta förströelsens skull, den så kallade *lättare lektyren* *).

Läs icke för det flygtiga ögonblicket, men för lifvet! Läsningen af ett skaldestycke är visserligen ett tidsfördrif, icke ett arbete, men det bör vara ett värdigt tidsfördrif. Den tänkande människan förblifver tänkande, äfven då hon förströr sig. Det, som vi behandla såsom en förströelse, en *lek*, utöfvar på hela vårt väsende ett större inflytande än vi ana. Genom att göra våra förströelser till lekverk, förledas vi att vilja behandla allt såsom en lek och att helst undvika allt allvar. Fördomen mot läsning, synnerligast mot qvinnors sysselsättning dermed, stödjer sig just på denna jägtande romanläsning, denna lånbiblioteksmani, och är ur denna synpunkt betraktad ej alldeles ogrundad. Huru mången qvinna råkar ej derigenom in i ett virrvarr af föreställningar, som hon ej rätt kan beherrska; tröstlös blickar hon ut öfver lifvet och suckar efter anledningar, att en gång sjelf rätt få svärma. En sådan klagar då öfver lifvets prosa, utan att sjelf ens ega en gnista poesi, eljest skulle hon ej känna saknad af densamma. Flickor böra just derföre i god tid till-

*) Den kan dock aldrig undvikas och bör det ej heller på det hela taget. Hvar och en känner stundom ett behof, att för ett ögonblick sysselsätta sig angenämt med en obetydlighet. Jag sätter mig emot denna *lättare vara* blott då och der den vill tränga sig i förgrunden.

hållas att med allvar läsa allvarlig lektyr. Resebeskrifningar och biografier äro här på rätta stället. Qvinnans sanna bildning består ej i en lång lista genomlästa böcker, ej i färdigheten att konversera om allt, utan i det vakna sinne, som kommer hvarje ny lärdom till mötes med ett begärligt lyssnande öra och en strålande blick. Eleonora i Tasso be-tecknar förträffligt denna bildning sålunda:

»Ich freue mich, wenn kluge Männer sprechen,
Dass ich verstehen kann, wie sie es meinen*.)»

Hon är lycklig, emedan hon kan följa med gången af ädla mäns samtal, hvad riktning de än må taga. Eleonora har läst mycket, men ej befattat sig med allehanda — sträfvat att lära känna lektyrerna i dess *höjd* och *djup*, icke i dess *bredd* och *utsträckning*. Den, som har läst mycket, gagnar ej verlden, utan den, som är herre öfver hvad han inhemtat, och som icke bortlägger tankarna med böckerna, men förstår att *ur de bästa tillegna sig det bästa*. Detta tillegnande består naturligtvis i ett inre besittningstagande, oberoende af det yttre egandet af en rikt försedd bokhylla. Man tycker sig hafva funnit, att egandet af för många böcker snarare har hämmat mången i hans utveckling, på samma sätt som en student blir mindre sjelfverksam, ju flera häften anteckningar han gömmer från föreläsningarna. Man inhemtar stundom mera ur lånta böcker än ur dem man sjelf eger, emedan man känner sig manad, att ur de förra göra utdrag, för att i viss mån göra dem till sin egendom; då man deremot mången gång, efter ett flyktigt genomseende, ställer de förra tillbaka på hyllan, för att gömma dem till en kommande, lägligare tid.

Vi hafva häröfvan sagt, att man bör läsa med urval. Detta råd inskränker sig icke blott dertill, att man bör välja författare, som utmärka sig för ett vackert och värdadt språk, för att fullkomna sig i språkets behandling, icke heller dertill, att vi böra uppsöka värdefulla skriftställare, för att till-egna oss endast de förträffligaste tankar, emedan det till stor del beror af de tankars beskaffenhet, som komma till oss från andra, huruvida vi sjelfva skola kunna skapa goda idéer. En dålig, eller i ett otjenligt ögonblick tillgripen bok, kan göra oss för lång tid, ja, kanske för alltid olyckliga, eller gifver oss en falsk riktning. Vid urvalet måste vi dessutom hafva

*) Jag glädes mig då visa männer tala,
Att jag uppfatta kan den inre mening.

ej blott skriftställarne utan oss sjelfva, deras läsare, till ögonmärke. Med afseende på urvalet bland de förra, erbjuda sig talrika så kallade *anthologier* (valda skaldestycken) såsom både goda och dåliga vägvisare. Bland den stora mängden af dessa, ofta med exempellöst lättsinne, afgjord smaklöshet och fräckt afskrifvande åstadkomma samlingar, äro blott några få värda att med loford omnämnas *).

Med afseende på de läsande bör man vid urvalet taga i betraktande såväl ålder som bildningsgrad. Här uppdyka sådana frågor som dessa: i hvilken följd bör man läsa de olika skaldeslagen? Huru länge bör man uppehålla sig vid en och samma diktart, vid samma skald? Med hvilka skalder sysselsätta sig först, med hvilka sist? med hvilka samtidigt? Allmänna föreskrifter låta i detta fall svårligen fastställa sig, emedan den läsande är en människa, och hvarje människa är en alldeles olika upplaga af den gamle Adam. Så länge man tillhör skolan, måste urvalet öfverlätas åt lärarens riktiga smak och sakkännedom, hvilken dervid har, eller åtminstone borde hafva, en hjälp i de gradvis afpassade läseböckerna. Han har den svåra uppgiften att åstadkomma enhet i läsningens gång, utan att ensidighet uppstår, och att fångsla uppmärksamheten genom omvexling i densamma, utan att derföre förbrylla eller förströ.

Men huru står det till med dem, som vuxit från skolan? Få äro kompetente, att uppfostra sig sjelfva, att regelbundet, omvexlande, välja skalder och skaldeslag, så att deras inre utvecklas, deras själskrafter utbildas på ett harmoniskt sätt, i det de än skärpa sin tankekraft hos Lessing, än låta sitt hjerta vidgas af deltagande för menskligheten hos Jean Paul, än höja sig med Schiller till en idealisk verldsåskådning, än vid Göthes hand kasta en lifvad blick på det verkliga lifvet, än låta sin själ hänföras och återklinga af några lyriska dikter, än genom läsningen af dramatiska verk stärka sin kraft till handling, än i romanerna uppsöka åskådningens behagliga hvila! Huru få förstå, att genom en välbetänkt omvexling af skalder och skaldeslag skydda sig för en ensidig riktning och utbilda sitt inre jag efter konstens lagar, i det de söka harmo-

*) Egentligen tillämpligt på författarens hemland, Tyskland. Han rekommenderar: "*Deutsche Dichterkalle*" af Schenkel; "*Eilf Bücher Deutscher Dichtung*" af Goedeke; "*Deutschlands Romanzen und Balladendichter*" af Waker-nagel, "*Handbuch der Nationallitteratur und illustrierte Literaturgeschichte*" af Heinrich Kurz.

niskt afrunda sitt inre väsen! Huru få förstå att utvälja de böcker, som äro lämpligast för deras närvarande sinnesförfattning! I stället för att uppsöka dem, som kunde gifva dem det, som för ögonblicket brister dem sjelfva, tillgripa de oftast sådana, som bäst behaga deras sinnelag och rådande böjelser. »Huru,» utropar man bestört, »skall jag också läsa det, som alls icke tilltalar mig? En skald, som besjunger glädjen, då jag hatar världen och menskligheten? Eller kanske en svärmisk diktare, då jag sjelf under dagen varit fördjupad i räkenskap?» — Ja, det är nödvändigt, så vida poesien för dig har en allvarlig betydelse, såvida du vill utveckla dig sjelf genom dess kännedom.

Då det nu är så svårt för många att uppsöka det lämpliga bland den stora massan böcker — det fordras en särskild takt och urskilning, för att vid första anblicken bedöma en bok eller människa, huruvida den eller hon passar för oss eller ej — uppmanar jag allvarligt hvarje läsare eller läsarinna, att förskaffa sig, bland sin närmaste omgifning, en rådgifvare i och för sin lektyr, en poetisk biktfader, om vi så få uttrycka oss, som har förmåga att bedöma och utvälja den lektyr, hvilken är mest lämplig för den läsandes ålder, karakter, smak och själsförfattning, såsom upplysande, vägledande och befrämjande en högre utveckling. Lefver man synnerligt isolerad, så söke man på skriftlig väg en sådan väns råd. Ingen sann människovän skall undandraga sig en dylik, blygsamt framställd anmodan. Äfven är det lärorikt att taga kännedom om kritiska tidskrifter, då dessa låta sina omdömen åtföljas af exempel och utdrag ur de verk, som bedömas. Låt likväl i allmänhet alla fremmande omdömen och kommentarier öfver ett skaldeverk förblifva af dig ouppmärksammade, tildess du sjelf genomläst det med en öppen, fördomsfri blick. En annans omdöme är ofta ett färgadt synglas.

Här må ytterligare några allmänna föreskrifter följa:

1. Läs först, så vidt möjligt är, ett helt verk till slut, utan afbrott, på det att du vid den andra grundligare genomläsningen hvarken må störas af nyfikenhet med afseende på utgången, eller gå miste om öfversigten af det hela och totalintrycket. Det sanna intresset börjar först, då den tomma nyfikenheten öfvervunnits. Känner du det helas grunddrag och hufvudtanke, så kan du sedan med så mycket större njut-

ning följa skalden i alla de enskilda skönheter, som först undgingo din uppmärksamhet, glädja dig, liksom under ett stilla hemligt förstånd med honom, öfver det förträffliga sätt, hvarpå han i hvarje skildring förberedt det följande; korteligen, du kan först då bedöma mästartarens förtjenster i den konstrika sammanställningen, invecklingen och utredningen af handlingens trådar. Grekerna bevisade just sin höga uppfattning af konsten derigenom, att de valde allmänt bekanta ämnen till behandling i sina dikter, och sålunda ej det ringaste sökte fångsla intresset genom händelsernas oförutsedda gång, men deremot fjettra åhörarekretsen genom behandlingen och uppfattningen af det gamla ämnet. Huru borde ej författare och läsare i våra dagar blygas vid jämförelsen mellan denna uppfattning och den nu herrskande smaken; de förra, emedan de bland alla sjäsegenskaper helst synas vilja inverka på nyfikenheten; de senare, emedan de eftersträfva ingenting annat än retelsen af det oväntade, det oförutsedda.

2. Läs redan första gången ej flygtigt genom det hela, men stryk snarare ett lätt streck under de ställen, hvars dunkelhet du ej kan genomtränga. Du har sedan den glädjen, att kanske vid andra genomläsningen, efter att hafva vunnit insigt om det hela, kunna utplåna alla dessa streck. Denna öfning skall betydligt skärpa din blick och utveckla din förmåga att uppfatta skaldens mening.

3. Läs så ofta som möjligt högt! Det, som öga och öra gemensamt uppfattat, fäster sig djupare i ditt sinne. Af samma anledning och till samma ändamål, må du inprägla det skönaste i ditt minne, men undvik dock den ovanan att ofta inblanda sådana inlärdade ställen i dina samtal. Så mäktigt än intrycket kan vara af en stor skalds ord, citerade i rätta ögonblicket, så pinsamt är det deremot att umgås med dem, som beständigt lefva på sin blomsterskörd af fremmande tankar och derigenom småningom blifva för tröga att sjelfva sammansätta en enda tanke. De i minnet inpräglade styckena må ej tjena till en glittrande grannlåt vid ditt yttre uppträdande, utan vara ett frö, nedsänkt i ditt inre, för att der uppspira till ny blomning.

4. Läs så ofta du kan med pennan i handen, granska och fasthåll hvarje sjelfständig iakttagelse! Just emedan själens verksamhet gifver efter för påtryckningen af de många öfvervåldigande intrycken, är det, redan för den läsandes skull,

önskligt, att han så snart som möjligt återvinner en viss frihet. Ett konstverk utöfvar ej på oss en välgörande inverkan, då icke blott vår själ förlorar väldet öfver kroppen, men till och med tappar bort sig sjelf, hvilket lätt händer, då vi fördjupa oss i en roman eller låta hänföra oss på theatern. Ett diktverk må gerna ingifva oss vördnad, ja, beundran, men dessa känslor få derföre ej hämma vår själs egen verksamhet; vi böra snarare bemöda oss att njuta af konstverket med själens fulla frihet. Detta sker, då vi underkasta detsamma en noggrann pröfning, och söka göra oss reda för de intryck vi deraf erfar. Om dessa intryck alltid voro verkliga och goda, ej blott beroende af vår sinnesstämning eller af intresset för dagen och stunden, af ett intagande språk eller andra tillfälligheter, skulle ej så många verk hemfalla åt glömskan efter att hafva blifvit höjda till skyarna.

Börja således att föra en poetisk dagbok, i hvilken du antecknar de dikter, du läst, och den analys af desamma, som du sökt åstadkomma. Det stärker och öfvar dina själskrafter, då du sålunda söker uppfatta en stor ande, och omdöme och skarpsinne skärpas genom en dylik gymnastik. Den lärjunge, som förmås till ett dylikt förfarande, nödgas derigenom till grundliga studier, hvarunder han lär att uppriktigt vörda de store mästarne, blir försigtig i uttalandet af ett domslut, pladdrar ej tanklöst efter fremmande omdömen, och känner sig sporrad att forska i sjelfva källan.

Huru inflytelserikt ett sådant sätt att läsa är, hvarvid man liksom uppsöker skalden i hans tankars hemliga verkstad, huru bildande ett sådant förfaringssätt kan vara, uttalade Schiller förträffligt i ett af de bordssamtal, Göthe meddelat oss: »Om man såge trettio skådespel, och efter hvarje slutad representation frågade sig sjelf: hvad har författaren velat uttrycka i detta sitt arbete? Hvad var hans ändamål, hans syfte dermed? Hvad godt eller dåligt innehöll det? Huru har han segrande vidmakthållit det förra eller det senare? Om man korteligen sålunda gjorde sig reda för hvarje bättre theatralisk föreställning, skulle man utan all fråga till slut sjelf kunna sammansätta ett skådespel. Och till hvilken stor grad af fullkomlighet skulle ej människan hinna, om hon så förföre med allt det hon erfar, allt som föregår i hennes egen själ.»

Schillers ord gå oss i borgen för det gagneliga af det

härofvän föreslagna sättet att läsa med största möjliga nytta. En god, grundligt genomforskad bok skall alltid blifva oss dyrbarare, i samma mån som den blir vår innersta egen- dom; man älskar först rätt det, man rätt lärt känna, och kän- ner först det, man rätt lärt älska; en värdelös bok urskiljes på detta sätt lätt, och blott genom sina fel kan äfven den blifva oss lärorik. Men vi borde äfven med afseende på en dålig dikt ej blott ogilla den, men öfva vår granskande för- måga, i det vi fråga oss, huru dess fel skulle kunnat afhjel- pas? Hvari de bestå och hvari de ligga? Huruvida redan i ämnets lumpenhet eller i behandlingen deraf? Försöket att noggrannt uppskatta diktens verkliga värde skulle äfven bevara oss från en ensidighet, som man kan iakttaga hos många lä- sare, hvilka antingen uteslutande fästa sig vid handlingen eller vid skriftställarens såkallade *tendens* eller vid ett skönt språk.

Innan läsaren försmår den väg vi här anbefallt, såsom för mödosam och lönlös, göre han åtminstone ett försök att beträda densamma. I afseende på dagbokens ton, låte man den blifva ledig och naturlig, i det man helt enkelt nedskrif- ver sina intryck, utan tanke på någon läsare; men vakte sig att bedraga sig sjelf och att inlägga något annat i skalde- verket än det, som verkligten kan framdragas ur detsamma.

Läs om det sålunda granskade arbetet efter en viss tid- rymd, jemför din närvarande uppfattning med den tidigare, åt din dagbok anförtrödda, vidga, beriktiga, bekräfta densamma! Detta skall blifva den säkraste måttstock för din egen utveck- ling, ditt hela väsens framåt- eller tillbakaskridande. Finner du vid den förnyade läsningen intet nytt, så har du sedan den förra stått stilla; uppfyller dig deremot skalden och hans verk med en stigande vördnad, så är denna större ödmjuk- het å din sida, det bästa bevis för att du sjelf tillväxt i sann kunskap. Vår alpverld lånar oss en liknelse, tillämplig på detta förhållande. Då vi bestiga ett berg, tyckas de närgränsande bergen höja sig i samma mån som vi, emedan vi först, då vi sjelfva hafva en hög ståndpunkt, förstå att uppfatta deras verkliga storhet. Vakta dig för den falska stoltheten att vilja till hvarje pris fasthålla en tidigare åsigt, emedan du en gång omfattat den, utan gläd dig snarare öfver att hafva blifvit mera rik på insigter.

Den, som vill invända häremot, att för mycken tid sålunda tages i anspråk för den *estetiska bildningen*, skulle mycket missförstå meningen med denna uppsats. Så mycket än denna bildning och dess sedligt förädlande inflytande är att värdera, finnes dock en annan, ännu högre, för hvilken ingen tidsuppoftning kan anses för stor. Det 18:de århundradets bildning — man erinre sig Wilhelm Meister — var öfvervägande estetisk, fint aristokratisk; det nittonde seklets åter, isynnerhet den senare hälften deraf, är nationel, ethisk och har till syfte tänkesättens och karakterens förädlande. Denna bildning fordrar, att vi, samtidigt med läsningen af en dikt, läsa i vårt eget inre, att vi jemföra oss med de fremmande gestalter, skalden frammanar, att vi af dem lära oss klandra och gilla, uppgöra planer och genomföra dem. Den estetiskt bildade läser för sitt nöje, för att förädla sin smak, för att försköna sällskapslifvet; den ethiskt bildade läser för att vinna egen förädling och uppbyggelse, han fordrar af lektyren ett upplytande, luttrande inflytande. På den rent estetiska bildningens ståndpunkt njuter man och har dermed slutat sin uppgift; på den öfvervägande sedliga bildningens sträfvar man att öfverflytta till det verkliga lifvet den från poesien altare lånade heliga gnistan af Prometheielden.

Mot det ofvansagda torde kanske äfven det inkastet göras att dermed underhålles den nu för tiden redan nog starka böjelsen för reflexion, åskådning, betraktelser. Om man än förbiser att redan sjelfva reflexionen utan tvifvel har ett mera sedligt inflytande än den blotta tanklösa njutningen, är dock den egentliga afsigten härmed att mana läsaren till *sjelfverksamhet*. Föröfrigt gifves det ett slags reflekterande, hvarigenom handlingens frö bringas till mognad; den tänkande, spekulerande anden uppfattar verlden såsom ett helt och hvar och en individ såsom en verksam medlem deraf, samt ställer följaktligen handlingen öfver åskådningen. Det vore illa, om det ej gäfves en filosofi, som manade till verksamhet och framåtskridande. *Alla* vägar måste försökas, för att uppfostra det yngre släktet till lefnadsallvar, själsrenhet och kraft i handling. Äfven poesien må dertill förläna sitt bistånd. Kanske skola vi ej kunna låna från densamma några tankar, som låta omedelbart utföra sig i handling i det verkliga lifvet, emedan vi icke kunna inrätta lifvet efter vårt godtycke, utan måste hålla till godo med dess gång; — men

hon kan uppfylla oss med eldiga föresatser och upptända i oss en vestalisk flamma, som, utan att någonsin slockna, värmer och upplyser vårt inre.

C.

XXVIII. NÅGRA BESÖK I STOCKHOLMS SÖNDAGS- OCH AFTONSKOLOR FÖR DEN QVINLIGA ARBETSKLASSEN.

Tidigt en söndagseftermiddag förliden vinter gingo trenne fruntimmer uppåt en af de mest besökta gatorna i Stockholm under lifligt samspråk med hvarandra, de båda yngre ifrigt frågande, den äldre förklarande eller berättande något för dem. Då och då möta grupper af andra fotgängerskor, med hvilka de trenne vandrerskorna synas stå i något hemligt förstånd. Än är det ett par unga damer, tydligen tillhörande sällskapslifvets högsta kretsar, och möt hvilkas rika och eleganta dräkter den simpelt inbundna katechesen och Berlins naturlära, som de bära i händerna, göra ett sällsamt afbrott. Än är det ett enstaka, medelålders fruntimmer med en packe skrifböcker under armen; än ett par tarfligt klädda flickor, hvilkas anleten bära friska spår af arbetets möda, försakelse och glädje, och ur hvilkas nötta muffar »Biblskan» och pennfodralet titta nyfiket fram; än en gråhårig dam, böjd af årens tyngd, som vandrar mödosamt framåt, med kappen i den ena handen och en nattvardsbok för ungdom samt en karta öfver Palestina i den andra. Och här och der mellan dessa olika grupper synas än en flock af små rödkindade barn, än en rad nätta tjänstflickor, än åter några halfvuxna döttrar af den välmående arbetsklassen, eller några äldre fatiga arbeterskor, alla försedda med skolväskor; än slutligen en liten grupp torftigt klädda unga flickor, på hvilkas färglösa anleten, glädjehungrande blickar och kufvade rörelser, fabrikslifvets inflytande tydligt står att läsa.

Med skärpt öga och från någon upphöjd synpunkt skulle man kunna se dylika eller likartade grupper af söndagsvandrare röra sig öfver allt i olika riktningar och koncentrera sig på olika punkter af staden. Så skulle man t. ex. inom broarne se dem från skiljda håll närma sig ett stort och vackert hus vid Skärgårdsgatan, medan de från olika trakter af

Söder samlas i närheten af Katharina kyrka, samt från Kungsholmen och nedra Claratrakten i ett litet oansenligt hus vid Stora Wattugränden. Från norra Claratrakten och Adolf Fredriks församling åter kunde man se de små människoströmmarne sammanlöpa vid det stora skolhuset på Gamla Kungsholmsbrogatan, från Jakobs församling vid Johannis plan och från Ladugårdslandet dels vid Rektorskolan, dels vid folkskolans hus på Riddaregatan.

Men vi återvända till våra trenne vandrerskor, hvilka icke synas hafva någon sådan allmän öfverblick i sigte, men skynda framåt mot något för oss okänt mål, nickande i förbifarten åt de muntra barnflokarne eller stannande ett ögonblick, medan den äldre utbyter ett gladt ord med någon af de mötande grupperna, och svarar, än jakande, än nekande på de ofta upprepade frågorna: »tänker ni på vår skola i dag?» »kommer ni till oss härnäst?» »blir det ej snart vår tur?» m. m.

Småningom blifva dock dessa möten sällsyntare och slutligen upphöra de alldeles. Desto mera ostördt fortgår samtalet mellan de vandrande, under det de ungas spörsmål framlocka allt mer och mer af den påbörjade berättelsen. Den innehåller inga storartade skildringar, inga djupa karaktersteckningar, inga spännande intriger eller ömma kärleks-scener denna berättelse, och förtäljaren inlägger ingen talent i sin enkla, fåordiga framställning. Icke destomindre röjer sig i åhörarnes uppsyn och i de ifriga frågor, med hvilka de åter upptaga ämnet, så snart samtalet synes i fara att afstanna, ett intresse fullt så lifligt om än af en annan art, än det hvarmed de skulle slukat en novell af M. S. Schwartz eller ett opus af någon af de sju signaturerna. Hvad är det då som kan framkalla detta på en gång lifliga och allvarliga uttryck i de ungas anleten? frågar sig måhända någon mötande; men om man svarade honom: »det är en berättelse om Stockholms söndags- och aftonskolor för den qvinliga arbetsklassen,» skulle han kanske studsas af förvåning eller misstroget skaka på hufvudet. Så är det likväl, ehuru vi, för att förklara fenomenet, måste erkänna att berätterskan, som synes vara något slags inspektris eller gemensam direktris för skolorna, valt en annan, för åhörarne mera fängslande form för sin skolberättelse än den af inspektörerna på stat vanligen antagna. Ja, man vore nästan frestad att tro det vara ett slags roman hon förtäljer, då hon börjar att

med några raska drag teckna de tvenne hufvudkaraktererna i sin berättelse, hvilka hon kallar »*Tvenne Skuggbilder från de Svenska Hemmen*».

Å ena sidan är det den halfvuxna dottern i ett fattigt hem, skiljd från skolan redan vid 11 à 12 års ålder, för att antingen biträda modren hemma eller ock på fabriken eller i tjenst hos andra förtjena sitt bröd. Några år senare infinner hon sig, jemte ett hundratal andra, hos presten, för att afsluta en knappast någonsin påbörjad religionsundervisning, hvars första elementer hon ofta ej förmår tillegna sig, dels i följd af slöhet i begreppet och bristande förkunskap, dels i följd af de motsatta läror hon med blott alltför stor lätthet inhemtat från lifvet i fabriken, på gatan, eller i andra dåliga omgifningar. Från den oförstådda, med slö liknöjdhet eller ytlig rörelse begångna heliga handlingen, som afslutar denna hennes *sista* lärotid, kastas den 15-åriga flickan sedan ut i verlden, att ensam kämpa sig fram mellan nöd och frestelse. En tid vacklar hon kanske mellan den dunkla känslan af rätt och orätt, famlande efter en ljusstråle till ledning i den okunnighetens skymning, som omger henne, så i moraliskt och intellektuelt afseende, som i fråga om det praktiska lifvet. Men kampen blir allt svagare, ingen ljusstråle genombryter dunklet, ingen räddande hand utsträcket; ännu en kort tid och hon har handlöst kastat sig ut i syndens bottenlösa djup eller ock, efter en fruktlös kamp mot nödens bränningar, hjälplös och viljelös låtit sig indragas i frestelsernas oemotståndliga hvirfvel, der hon sjunker allt djupare och ohjelpigare ned.

Å andra sidan är det den unga dottern i ett förmöget och bildadt hem. Efter slutad uppfostran och nattvardsberedelse införes hon af en öm, men ofta svag och fåfång moder i sällskapsnöjenas kretsgång, afbruten i bästa fall blott af omsorgerna vid theserveringen och toilettbordet eller af några lektioner i språk och musik. Det unga sinnet, till en tid fängsladt af nyhetens behag, börjar dock förr eller senare erfara en halft omedveten tomhet; de kringsväfvande tankarne söka en hållhake, men finna ingen; hjertat vill spränga de trånga gränser, inom hvilka det rör sig, det vill älska, det vill gifva sig sjelft, men denna öfverflödande kärlek, denna det unga hjertats råga är icke af behofvet påkallad och kan ej förbrukas inom den närmaste trånga kretsen; själen

vill gifva sin kunskap och förvärfva mera för att kunna gifva i allt rikare mån, men finner ingen att gifva åt; anden söker omedvetet ett högre mål för sitt lif, men tusen små tillfälligheter hindra honom att finna hvad han söker, han vill pröfva sin kraft och derigenom lära känna sig sjelf, men finner intet föremål att pröfva den på. Sålunda från alla punkter återkastad på sig sjelf, uppger den unga qvinnan, efter en fåfång kamp, sin gagnlösa sträfvan och stannar slutligen inom den trånga rymden af detta *sjelf*, dit hon ständigt återvisas, eller låter hon sig tanklös drivas hän på händelsernas ström, lik det lätta flarnet glidande sin spårlösa bana framåt, utan tanke på hvarthän det bär; eller sluter hon sig kanske tyst inom eget bröst, böjer sig för omständigheternas makt och låter verldslifvets brusande ström bryta sitt skum öfver hennes sänkta hufvud, såsom neckrosen, hämmad i utvecklingen, sluter sin kalk, böjer sin veka stängel för strömdraget och låter sina fina blomsterfibrer långsamt sönderslitas af dess strida böljor.

Se der de båda skuggbilderna från de svenska hemmen — den ena dukande under för armodets förtryck, den andra förqväfd af ett obegagnadt öfverflöd — som utgjorde hjeltinnorna i vår söndagsvandrerskas berättelse. För båda syntes hon ömma lika varmt och från båda tyckte hon sig mer och mindre tydligt höra den gamla hopplösa sången tona:

»Strid på brädden af en graf,

Segling på ett vredgadt haf,

Sträfvan på en stiglös stig —

O! mitt lif, jag nämner dig.»

Derpå skildrades i korthet de konflikter, som måste uppstå då tvenne så motsatta, för hvarandra fremmande personligheter råka i beröring med hvarandra — såsom arbetsgifvande och arbetssökande, matmor och tjenare och i tusen andra förhållanden — konflikter, hvilka småningom alstrat en ömsesidig liknöjdhet och misstro, ej sällan urartande till inrotad fiendtlighet.

»Att upphäfva fremlingskapet, undergräfvat liknöjdheten och försona fiendtligheten — att bryta en ny väg mellan öfverflödets och armodets döttrar, och bringa dem att lära känna, tjena och älska hvarandra — se der,» tillade berätterskan, »den tanke som legat till grund för våra skolor; oklar och kanske blott halft medveten i början, men utvecklande sig

till allt större klarhet och bestämdhet i jembredd med en växande praktisk tillämpning.»

Härmed hade hon avslutat sitt inledande kapitel och öfvergick till skolornas historia, i det hon omtalade, huru i början af vintern 1863 en liten grupp unga flickor från olika kretsar af det glada Stockholmslifvet samlats omkring ett par äldre vänner och bildat stamtruppen till den nu mångfaldigt talrikare frivilliga lärarinnekorpsen, samt huru den lilla flock af några och tjugu fattiga lärjungar, som då söndagligen samlats i ett hörn af Clara flickskola, kring de för hvarandra och sina elever lika blyga lärarinnorna, utgjort förtruppen till de talrika skaror, som under innevarande läsår erhöilo undervisning i 14 söndags- och aftonskolor, som utsprungit från den lilla försagda kretsen i hörnet af Clara skolsal. Hvilka svårigheter lärarinnorna haft att bekämpa, dels i sin egen oerfarenhet och sin ringa vana vid att umgås med och göra sig förstådda af folkets barn, dels i lärjungarnes tröghet och tanklösa dåsigheit; huru de dock ej låtit modet falla, men öfverenskommit att tillskrifva sig sjelfva felet, när barnen ej visade sig intresserade, och söka alla upptänkliga medel att förbättra sin undervisning; huru i följd häraf skolan under nästa läsår 1863—64 syntes få nytt lif; huru efter tillkännagifvande i tidningarne lärjungarnes antal växte till öfver 100 och en ny skola måste utbrytas ur moderskolan, huru lärotiden och läroämnena ökades, lärarinnornas mod och sjelfförtröstan växte och i mån häraf lärjungarnes intresse och vetgirighet stegrades, allt detta berättades omständligt med tillägg af åtskilliga anekdoter, betecknande för både lärarinnors och lärjungars ståndpunkt, samt för det goda förstånd, som rådde dem emellan. Än var det historien om brödförsäljerskans lilla dotter, som, då hon på ett afrifvet tidningsblad i den stora brödkorgen fick ögonen på annonsen om söndagsskolorna, vändt sig till modren, sägande: »När en aldrig gör annat än »hyppjar» med de fattiga brödbitarne veckan i ända, så vore det väl inte för mycket om en sökte få lära något på söndagen,» hvarefter hon icke lemnat modren någon ro förr än denna anmält henne. Än var det en liten tjenstflicka, som lofvat att vara dubbelt så omsorgsfull om »Lillan», bara hon finge gå i söndagsskolan. Än åter rörde sig historien kring den lilla tolfåringen, som efter första årets undervisning infann sig hos sin lärarinna på dennas namns-

dag och skänkte henne en blommande löfkoja, som hon själf uppdragit, eller ock kring de små »Kungsholms-systrarne», hvilka anförtrodde sin lärarinna alla hemligheterna af sitt fattiga hvardagslif, strålande af stolthet då de slutligen kunde rapportera, att de på fabriken inbringade ända till 50 öre om dagen åt mor. Än åter skildrades några af lärarinnornas besök i lärjungarnes hem, afslöjande än en vacker, än en komisk, än en djupt sorglig sida af den fattiges familjelif. Så t. ex. då, på frågan hvar hufvudparen befann sig, svaret ljöd med halfqväfd röst och bortvända blickar: »på Långholmen!» Eller en annan gång då, vid samma fråga, den unga dottern, efter åtskilliga undflykter, dolde ansigtet i händerna och snyftande utbröt: »pappa är Dillströmmare,* och jag är färdig att dö af skam när jag ser honom på gatan,» hvarefter ett förtroligt samtal utspann sig, rörande frågan om en dotter under sådana omständigheter var skyldig att helsa på fadren eller ej.

Än åter var det någon genuin skolhistoria, såsom den om en första lektion i geografi, då lärjungarne, samlade kring jordgloben, med stigande förvåning afhört lärarinnans förklaring rörande jordens rörelse kring sin axel, men, då hon åskådliggjort densamma genom att sätta globen i rörelse, utbrustit i ett så klingande och oemotståndligt skratt, att det hardt när lockat hela skolan med sig. Eller gällde historien kanske det första försöket att läsa på kartan, då en qvickögd elfvåring, som nyligen lemnat Clara flickskola, beskäftigt upplyste, att skolbarnen redan på hennes tid fått börja *sjunga* efter noter (pekande på den svarta nottaflan) men nu skulle de äfven få *läsa* efter noter (visande på kartan, den första skolan egt). Än åter rörde sig berättelsen kring något fyndigt svar af den vetgiriga flickan, som hvarje söndag vandrade i köld och mörker den långa vägen från Liljeholmen till Clara, för att få tillfredsställa sin växande lust att lära; än åter kring den unga lärarinnan, som, då hon förflyttades till den nya skolan och fråga väcktes, att hon skulle lemna sin klass, med ögonen fyllda af tårar, bad att få taga sina kära flickor med.

Späckad med dessa och dylika små anekdoter fortgick och avslutades berättelsen om läsåret 1863—64. Derefter om-

*) Ett gemensamt namn för de bland arbetshusens försvarslösa befolkning rekryterade renhållningshjonen.

talades huru, då de tvenne skolorna, hösten 1864, ånyo skulle annonseras, en hel skara äldre och yngre lärarinnekandidater strömmat till från olika kretsar, erbjudande sin medverkan vid arbetet.

»Jag sjunger och dansar hela veckan, gif mig något bättre att göra på söndagen.»

»Jag står ensam i världen. Under arbetsveckan märker jag det knappast, men söndagen är tom och lång i det ödsliga hemmet. Låt mig vara med er.»

»Jag har glömt det mesta af hvad jag lärt, men kan ni använda mig för en skrifklass, så tag mig.»

»Jag undervisar hela veckan rike mans barn, låt mig egna en stund af söndagen åt den fattiges.»

»Jag har förlorat det käraste jag egt, gif mig något att fylla det tomma hjertat med.»

»Jag tänker hela veckan endast på mig sjelf och mina studier i Seminarium. Låt mig på söndagen få göra något för andra.»

»Gif mig något att tänka på, något att lefva för.»

»Jag har nyss börjat en aftonskola på söder, gif den ett rum bland era och låt dem ömsesidigt lära af hvarandra.»

Så der ljöd det från alla håll. Den ena drog den andra med sig, välkomnande händer sträcktes, glädjetårade blickar möttes, varma hjertan och goda viljor slöto förbund, och snart stod den första lilla gruppen af frivilliga lärarinnor mångdubblad och redo att med friskt mod börja arbetet. Under sådana förhållanden växte äfven den ursprungliga planen för företaget; skolornas antal ökades till 6 (det var ännu blott fråga om söndagsskolor) eller 7 med den ofvannämnda på söder, och gjordes tillgängliga äfven för äldre qvinnor af den arbetande klassen; en gemensam undervisningsplan och läsordning antogs; en liten frivillig afgift bestämdes för så väl lärarinnor som lärjungar*) till bestridande af de nödvändigaste utgifterna; och slutligen utsågs äfven en direktris för hvarje skola, samt en för alla gemensam, med åliggande att i samråd med de öfriga leda det hela, besöka skolorna, meddela råd och upplysningar m. m. Grunddragen till den gemensamma verksamheten hade sålunda blifvit bestämd. Ansökan om lokalers upplåtande inom de olika församlingarne gjordes derpå och beviljades i allmänhet beredvilligt under

*) 1 rur årligen för de förra, 25 öre i månaden för de senare.

förord af den nitiske folkskoleinspektorn, hvilken från början med välvilja omfattat företaget. Slutligen infördes tillkännagifvande i tidningarne; 4 å 500 lärjungar af olika åldrar anmälde sig och snart var verksamheten i full gång — en fri och glad och framåtgående verksamhet, i trots af alla de svårigheter, som mötte, och de många svagheter och brister som yppades. Likasom i moderskolan uppstod snart ett förtroligt förhållande mellan lärjungar och lärarinnor samt mellan de sistnämnda inbördes genom skoldirektrisens förmedling; slutligen sammanlöpte alla dessa gemensamma, hjertliga intressen, dessa osynliga tillgifvenhetsband hos den gemensamma direktrisen, för att genom denna åter strömma ut, från skola till skola, från direktris till direktris, lik en elektrisk kedja, sammanbindande de spridda delarne till ett helt. För att öfvertygas om den eniga samverkan och det ömsesidiga förtroendet hade man blott behöft att bevista en af de gemensamma öfverläggningarne, dels hos hvarje skolas direktris, dels hos den gemensamma, och iakttaga det sätt, på hvilket bristerna i undervisningen granskades och medlen till deras undanrödjande söktes. Än fästes uppmärksamheten på någon felaktighet i en räknelektion föregående söndag, grunddragen till en bättre läromethod antyddes, en ny skickligare lärarinna söktes, eller ock gafs hänvisning till en folkskolelärarinna, som åtagit sig att bibringa den bästa läromethoden. Än var det en katekes- eller bibelförklaring, som granskades, upptogs från en ny sida, öfverflyttades med några få antydda frågor på området för barnens naturliga tankegång, gjordes tillämplig på hvardagsförhållandena i arbetarfamiljens stuga och förvandlades så från en förstelnad dogmatisk sats, ofattlig för barnasinnets, till en lefvande, af de hvardagligaste händelser bestyrkt sanning. Olika tankar utbyttes, råd gäfvos och emottogos tacksamt, och anvisning lemnades, dels till folkskolor, dels till söndagsskolor, der lärarinnorna kunde såsom åhörare studera ett praktiskt undervisningssätt. Dess- emellan lifvades sammankomsterna af berättelser, snarlika dem, som blifvit anförda från föregående läsår. Än omtalade en af de närvarande huru hon en gång, under afvaktan på att en af hr Nybloms föreläsningar skulle börja, hört en ung flicka på bänken bakom henne berätta för sin granne, att hon sedan några veckor varit lärarinna i en söndagsskola, hvarpå hon redogjorde för sina läroämnen, gaf en liten karakteristik

af sin klass, som hon förklarade sig riktigt hålla af, berättade om lärarinnornas öfverläggningar och tillade slutligen: »Förr visste jag aldrig huru jag skulle fördrifva de der långa timmarne efter söndagsmiddagen. Pappa gick in till sig och tog en lur, mamma följde hans föredöme, såsom en trogen hustru egnar och anstår; jag hade tråkigt, och så hände det att jag tog en lur, jag också; men då skändes man alltid litet smått för sig sjelf, när man vaknade, och var ofta vid retligt lynne. Nu räcker tiden knappt till för allt hvad jag vill säga mina flickor, och när jag kommer hem är jag glad som en giga och har tusen lustiga eller märkvärdiga saker att berätta, och så händer det sig, att vi knappast tala om något annat under hela qvällen.»

Än rapporterade en af direktriserna att ett par unga flickor, som anmält sig till lärarinnor, blifvit förbjudna af sin far att deltaga i söndagsskolorna, sedan han af undervisningsplanen sett, »att det bara var läseri alltsammans;» hvaremot en annan leende framförde till den gemensamma direktrisen en mörk varning för det ogudaktiga i hennes tilltag att låta undervisa i verldsliga ämnen på söndagen. I följd häraf omtalades Fredrika Bremers karakteristiska ord till svar på en dylik anmärkning: »är det någon ox, som skall dragas ur brunnen, så är det väl okunnighetens!» och ett lifligt samtal uppstod rörande den omtvistade frågan. Än åter uppläses en biljett från en vän till en af direktriserna, såsom ett litet bidrag till de olika intryck, utanför stående personer erhållit af företaget.

»Jag blef i går,» skref den omnämnda korrespondenten, »inbjuden till en familj, sjelf tredje med en vän och hans hustru. Det var familjelif — det heligaste, bästa som detta lif har att bjuda — förverkligadt. Efter en stund kom dottern i huset hem. Hon kom från söndagsskolan — kom, det syntes påtagligt, med hjertat fullt af tillfredsställelse från sitt arbete. Man bad henne sjunga; hon hade sjungit i skolan sade hon och var litet trött, men hon sjöng ändå. — — Det var allt så vackert, så fridfullt, så harmoniskt. Det låg ett helt friskt poem i det ögonblicket — ett af de der tusen poemerna, som aldrig bli skrifna, men som icke äro mindre verkliga för det.»

Under dylika meddelanden gick tiden fort och de anspråkslösa sammankomsterna upplöstes ofta först långt efter

den bestämda tiden, med några ömsesidiga uppmaningar till ihärdighet och förtröstan och en varm bön om Hans hjälp, från hvilken all hjälp kommer.

— — — — —

Så der ungefär lydde den påbörjade skolberättelsen, då våra söndagsvandrerskor äntligen stannade utanför dörren till ett skolhus långt ute på en af malmarne. De sista tonerna af en psalm förklingade just då de trenne vännerna inträdde, hvarefter skolans direktis, omgifven i en vacker krets af lärarinnorna, och med hela flocken af äldre och yngre lärjungar (omkring 60 till antalet) samlad framför sig, uppläste Evangeliet för dagen. Derefter gjordes några frågor till de yngre, framlockande svar, betecknande för lärjungarnes olika ståndpunkt och sinnesriktning. Svaren, beriktigade och utvecklade af lärarinnan, ledde till nya frågor, ännu mera in på lifvet trängande och på samma gång tydligt syftande till ett bestämdt mål, som slutligen befanns vara bibelspråket för veckan, hvilket sålunda sammanknöt de spridda frågorna och svaren i en enda samlad, klar och lättfattlig sluttanke, ämnad att under veckan slå rot i barnens minnen och hjertan, för att åter bilda utgångspunkten för den lilla gemensamma gudstjensten följande söndag. Derpå följde en varm bön, med fria ord framqvällande ur ett ungt, men redan på andeliga erfarenheter rikt, kärleksfullt och troende hjerta.

Den egentliga undervisningen vidtog derefter, i det hvarje lärarinna samlade omkring sig sin klass af 5 till 8 och ännu flera lärjungar. De äldre äro redan i fullt arbete vid skrifböckerna och räknetafforna, de yngre börja med »bibliskan» eller katekesen, hvilken ännu här och der, på barnens och föräldrarnes enträgna begäran, bibehålles. Våra trenne vänner gå från den ena klassen till den andra och lyssna så vidt lärarinnornas blyghet tillåta. Den äldre följer uppmärksamt frågor och svar, nedskrifver då och då några ord i en liten anteckningsbok och stannar allt emellanåt, för att göra barnen några frågor eller rikta några uppmuntrande ord till lärarinnorna. Hvar hon går fram mötes hon af glada blickar och vänliga helsningar. Med uppmärksamt aktgifvande afhöras hennes flygtiga anmärkningar, med strålände leenden emottagas hvarje gillande eller uppmuntrande ord. Ej under att hon ser lycklig ut och att de spanande, tydliga närsynta ögonen stundom skymmas af en fuktig dimma, som

kommer henne att göra flera misstag än vanligt, i det hon kallar fru A. för fröken C. eller denna för mll B. m. m. Man tar det dock icke så noga med den gemensamma direktisen, men rättar under ömsesidigt småleende misstagen, ej utan en hemlig aning om orsaken till den för tillfället stegrade närsyntheten.

Efter en timmas arbete ger en klocka signal till uppehåll, derunder barnen samlas kring skolorgeln för att sjunga några sånger, ledda af en sånglärarinna. Ett samtal pågår mellan skoldirektrisen och den äldre af våra vandrerskor, hvilken under tiden lemnat sina vänner undervisningsplanen att studera. Det första, som här möter dem är följande ord af Geyer, använda såsom motto:

»Den korthet, klarhet och kärnfullhet, som utmärker en god undervisning, är bästa beviset, icke blott att läraren är fullkomligt mästare af sitt ämne, men tillika att det blifvit folk af honom sjelf.»

Derpå följer en liten historik af moderskolan, och en kort framställning af de resultat, till hvilka den ledt, hvarjemte med anledning af det klander, upptagandet af världsliga ämnen i söndagsskolan väckt, den öfvertygelsen uttalas af skolornas ledare att: »hvarje sysselsättning, med hvilken man i någon mån kan bereda sig och andra att värdigare begå den stora gudstjenst, som vi kalla lifvet, är i sig sjelf en, om än så ringa, dock icke förkastlig gudstjenst, väl värd att upptaga de timmar af söndagen, hvilka ej egnas åt omedelbara andaktsöfningar.»

Svårigheten af en god folkundervisning i allmänhet, och särskildt inom den begränsade tiden af en söndagsskola, påpekas, hvarefter till ledning för de oerfarna en undervisningsplan framlägges, hvars brister man hoppas att lärarinnornas egen erfarenhet småningom skall afhjelpa då de snart skola finna att de sjelfva »lärande lärt».

Ifrigt vände de båda flickorna bladet och fortsatte läsningen af undervisningsplanen, hvilken vi längre fram skola meddela, i dess nu något förändrade form.

Kort efter sedan de slutat läsningen gafs ånyo signal med klockan, sången upphörde, klasserna samlades på nytt kring sina lärarinnor och efter ett hjertligt afsked lemnade söndagsvandrerskorna med en dröjande blick den

treffliga skolsalen, för att hinna göra ännu ett besök innan aftonen.

Under vägen upptager vår berätterska ånyo sitt ämne, omtalande huru redan under förlidet läsår 1864—65 en af söndagsskolorna (enligt en i programmet föreslagen plan) utvidgat sin verksamhet och bildat äfven en aftonskola under veckan, för att kunna öka läroämnenas antal — hvilka ämnen numera omfatta, utom christendom, skrifning och räkning, äfven naturlära, samt något historia och geografi — och under söndagen företrädesvis sysselsätta sig med andeliga ämnen; huru vid början af läsåret 1865—66 exemplet följdes af de flesta skolorna, dock alltid med bibehållande af skrif- och räkneklasserna för äldre lärjungar; huru, i följd häraf, de 7 söndagsskolorna från förlidet läsår, med deras 50 lärarinnor och omkring 500 lärjungar, nu stigit till 14 med 700 lärjungar och omkring 70 lärarinnor; huru den yngsta af dessa skolor är den så kallade senskolan på söder, afsedd för fabriksflickor, hvilkas arbete hindrar dem att deltaga i tidigare aftonskolor; och slutligen omtalas äfven huru den lilla uppsatsen om stopp- och lapps-kolor i »Tidskrift för hemmet» föranledt åtskilliga funderingar så väl inom som utom kretsen af de frivilliga lärarinna, hvilka funderingar småningom öfvergått till handling, i det 3:ne sådana skolor bildat sig, af hvilka en hade ända till 50 lärjungar.

»Ännu återstår dock,» tillade berätterskan, »en skola att omtala, den viktigaste och kanske den bästa af dem alla,» men i detsamma voro vandrerskorna framme vid det andra målet för sin promenad, och berättelsen fick ånyo vika för verkligheten, i det de inträdde i den upplysta skolsalen, der sången just nu slöt och klasserna på nytt ordnades.

»Hvem är här direktis?» frågade en af de unga, medan de ännu obemärkta qvarstodo vid dörren. »Dottern till en af Rikets Herrar,» ljöd svaret.

»Hvem är det då, som hon så ifrigt synes rådfråga?»

»Ah, det är »smedens dotterdotter», såsom hon bland förtroliga vänner älskar att kalla sig, i det hon ej utan en viss stolthet talar om det sköldemärke, som i form af en hästsko sedan gamla tider prydt hennes mors hus, utvisande aktade förfäders yrke. Föröfrigt är hon en af hufvudstadens

utmärktaste lärarinnor, samt känd såsom en af våra skickligaste qvinliga mathematici.»

»Och den tredje i gruppen?»

»En fröken X.»

»Huru? hon som är så högfärdig och om hvilken man berättar att hon fått svaga ögon genom att från sin arbetsplats ständigt stirra på porträttet af en drottning, som burit hennes namn?»

»Just hon! jag har sjelf hört henne skrattande berätta ryktet och beklaga att familjen aldrig egt ett porträtt af den höga fränkan.»

»Hvem är då denna till höger?»

»M:ll Z.»

»Hon som är uppfostrad i hat emot alla s. k. förnäma?»

»Om så är, hvilket jag betviflar, har hon gifvit sig sjelf en ny och bättre uppfostran och samverkar nu i kärlek med sina förmenta fiender. Bredvid henne ser du en dotter till Aftonbladets grundläggare; dernäst fröken ***, dotter till den högste funktionären vid K. M. hof, och slutligen bredvid henne den vackra m:ll Q.»

»Huru! millionärens dotter? hon som påstås tillbringa hela dagen liggande i en emma med en roman i handen?»

»Just så, men du ser att emman är utbytt mot en simpel träbänk och romanen mot Berlins naturlära.»

»Hvilka äro då lärarinnorna till venster?»

»Närmast millionärens dotter har du en fattig skollärarinna, derefter kyrkoherdens döttrar, en artist, en seminarist, tvänne af Enskilda bankens qvinliga biträden och slutligen ett par döttrar till en af konungens rådgifvare.»

»Det är då en ultra-demokratisk inrättning edra söndags- och aftonskolor,» anmärkte den frågvisa leende, men tillade hastigt: »Hvem i alla dar ha'n I då derborta — en äldre herre midt i räkneklassen, utkastande frågor och förklaringar till höger och venster, medan blixtar af qvickhet och godlynt humor spela öfver det jovialiska anletet?»

»Ack!» utbrister lifligt den tillfrågade, »ingen mer och ingen mindre än sjelfve H. M:ts rådgifvare på besök i skolan!»

Nästa ögonblick är hon vid hans sida, hvarefter ett lifligt samtal uppstår mellan båda. Snart återtar dock statsrådet sin lektion och vår direktis gör med sina följeslagerskor sin vanliga rund från klass till klass. Än är det

en räknelektion som afhöres, än åter en katekeslektion, då en lärjunge, som kommit af sig, bedyrar »att det gick som ett vatten hemma hos moster» och derpå åter börjar i prestissimo-takt: »Vi skole frukta och älska etc.» Ännu några steg, och lyssnerskan stannar bakom en 14-åring, som efter att hafva utskrifvit veckospråket i den så kallade språkboken, i hvilken lärarinnan sedan skulle anteckna hennes betyg för dagen, nu jemte klasskamraterna fått till skriföfning en psalmvers, som de förut haft till lexä. Förundrad märker dock åskådaren att helt andra ord bilda sig under 14-åringens penna, hon blir nyfiken och läser slutligen följande: »Aldrig kan jag nog tacka min lärarinna, som varit så god emot mig, okunniga barn.» Flickan, som skulle lemna skolan, räckte rodnande och tårögd skrifboken åt lärarinnan, som, med något af modersglädjens egendomliga uttryck i sina djupt liggande ögon, genomläste den barnsliga skriften.

Men klockan ljöd, böcker och skrifdon ordnades och man samlades kring direktrisen till en kort bön, slutande med orden: »Gud! min frälsare! dröj icke långt bort ifrån mig!» upprepade i korus af unga, friska stämmor, med en kraft, som ville de storma himlen.

»Davids bön, framburen så ur de ungas hjertan, Herre, icke skall du låta den ohörd förklinga!» hviskade sakta en af söndagsvandrererskorna, i det hon med de tvenne andra lmnade skolan.

Påmind af sina följeslagerskor, återtog den äldre för tredje gången sin afbrutna berättelse, för att omtala huru, då skolornas antal och tilloppet af lärarinnor förlidet år växt utöfver allas förväntan och det i följd deraf blifvit allt påtagligare, att den gemensamma direktrisens begränsade insigt och erfarenhet måste blifva otillräckliga att ordna och rikta de obepröfvade, ännu knappast sjelfmedvetna lärarekrafterna, småningom den tanken vaknat att upprätta en skola för skolorna, en fri lärokurs, der de frivilliga lärarinnorna finge tillfälle att upplifva eller utvidga sina skolkunskaper, samt att genom afhörande och gifvande af så kallade proflektioner öfva sig i lärarinnekallet. Beslutet togs, en direktion bildades, frivilliga, skickliga lärarinnor anmälde sig, en penningssumma skänktes till ändamålet af en förmögen dam, hvilken sjelf erhållit fri undervisning i den Siljeström-Fockska lärokursen och

nu ville bereda andra samma förmån; program uppgjordes, inbjudningar kringlämnades enskildt och den 1 Oktober öppnades lärokursen af dess egentliga stiftarinna och förestånderska, (den förr omnämnda smedens dotterdotter,) med en kort men hjertlig välkomsthelsning, hvarefter följde ett fritt föredrag till inledning af den botaniska kursen. Lärokursen har sedan fortgått med 8 timmars undervisning i veckan för sammanlagdt 50 lärjungar i 5 olika ämnen, neml. Modersmålet, Arithmetik och Algebra, Botanik, Geografi och Geometri, hvarjemte proflektioner gifvits, dels af lärarinnor, dels af lärjungar, i Religion, Naturlära, Geografi och Räkning, vid hvilka en af söndagsskolans klasser utgjort lärjungarne. Dertill bifogades slutligen en liten serie af föredrag, eller rättare ett slags fria öfverläggningar mellan förestånderskan och lärokursens elever, rörande svårigheterna af en lärarinnas kall och medlen att öfvervinna dem, efter ett program, uppgjort af den gemensamma direktrisen, hvilken föröfrigt endast såsom rådplägende medverkat vid lärokursens bildande. Dels såsom åhörare, dels såsom lärjungar hafva ett ej ringa antal af de frivilliga lärarinnorna deltagit i lärokursen; flera nya sådana ha efter der erhållen undervisning anmält sig i olika skolor, och till framtida medverkan förberedas många unga, goda krafter*). Bland lärjungarne ses dessutom flera enskilda lärarinnor och folkskolelärarinnor samt t. o. m. en förestånderska för en flickpension.

— Härmed var berättelsen om söndags- och aftonskolorna och den med dem förenade lärokursen afslutad, och våra söndagsvandrerkskor skiljdes åt, dock med öfverenskommelse att under följande veckor fortsätta sina skolbesök. Så skedde äfven, och ofta hemförde de från dessa vandringar en behållning af goda och glada intryck, stundom äfven en i hast uppfångad, i skarpa konturer framstående bild af det inre folklivet. Så t. ex. då man en dag egnat särskild uppmärksamhet åt de äldre skrifklasserna och på frågan, hvem den gamla lärjungen med glasögonen, negligéen och de mer än vanligt styfva fingrarne var, fått till svar att hon var portvaktarens fru på Conradsberg och hvarje söndag gjorde den långa promenaden i mörkret in till söndagsskolan. Sjelf tillfrågad om orsaken till sin sent började skolgång, svarade den

*) Lärokursen kommer att fortgå under följande höst och vinter efter en utvidgad plan. Se vidare notisen i vår Portfölj.

åldriga lärjungen: »när gubben dör kunde ju släkten hans ta ifrån mig rubb och stubb allting, om jag ingenting begrep; därför var jag så illa tvungen lära mig skrifva och räkna, vet jag». En annan gång förvånades man att se en tjänstflicka, som nyss anmält sig i skolan, skrifva en riktigt vacker stil, och ännu mer af att höra, att hon icke begrep eller kunde läsa ett ord af hvad hon sjelf skref. Åter en annan gång lyssnade man med intresse på en ypperlig räknelektion, derunder lärarinnan framlockade en hel redogörelse för den dagliga penningeåtgången i en arbetar-familj; eller var det en lektion i innanläsning, som afhöordes, då lärarinnan, stannande vid ordet *Fäderneslandet*, frågade en af lärjungarne om hon visste hvad det var, och fick till svar: »det må jag väl veta; det är den lustiga tidningen, som vi hemta från krogen lördagsaftnarne.» En dag öfvervar man sångtimman i en söndagsskola och fäste uppmärksamheten vid en liten flicka, som blott med yttersta svårighet kunde hindras från att låta fötterna följa takten af den lifliga sången, medan hon under tusen lustiga miner och åtbörder störde de andra. På fråga hvem hon var, svarade en af lärarinnorna småskrattande: »ah! Anna M. Hon bor hos sin moster och tillhör Selinderska ballettskolan, samt anmälde sig för någon tid sedan hos oss med den sirligaste nigning, tilläggande: »moster bad så mycket helsa, att hon tyckte jag behöfde en motvigt.» Åter en annan dag öfverraskades man af att efter skolans slut finna alla lärjungarne samlas i ett hörn af salen, der direktisen satt med en hel hög af små böcker uppstaplad framför sig. Här blef nu ett lifligt uppträde. »Söta mill, får jag *Jericho-Rosen!*» bad en. »Då tar jag hellre *Den blinde gossen* eller *Mormor på Herrestad*,» menade en annan; »men jag vill helst ha *Engelbrecht*; eller också *Den skeppsbrutne*,» förklarade en tredje. »Ack nej, då är *Linnea* mycket sötare, eller *Barnens tidning*, söta, få vi *Barnens tidning!*» Så der ropades det från alla håll, och böcker lemnades och byttes, det var med ett ord ett litet lånbibliothek i full gång. Ja, man hade till och med gjort ett försök med en sparbank i miniatyr, hvars framgång dock ännu var oviss.

En dag tittade våra vandrerskor också in i en af lappskolorna, gladdes åt lärarinnornas tålmod och godlynthet, beundrade deras talent att förvandla onämbara persedlar af den mest fantastiska form till nyttiga och hållbara plagg,

lyssnade med nöje till antydningarne om hedern och glädjen af ett sådant arbete, samt iaktogo det strålande uttrycket i barnens anleten, då de erhöilo löfte att få höra läsas en rolig historia om de med oafbruten flit fortsatte arbetet.

Mer än ett besök gjordes äfven i den så kallade läro-kursen, än för att öfvervara ett samspråk rörande lärarinnans uppgifter, än för att afhöra en god lektion i modersmålet, geometri eller räkning, än åter för att bevista en ypperlig proflektion i religion eller naturlära, då salen vanligen var ända till trängsel uppfylld af åhörarinor.

När våra vandrerskor sålunda fullbordat sin rund och avslutat »Besöken i söndags- och aftonskolorna» sökte man samla de spridda intryck man erfarit och bilda sig ett slutomdöme om saken. Lätt nog kom man till den slutsatsen att *sjelfva undervisningen*, ehuru tydligen framåtgående och på vissa punkter redan förträfflig, dock *på det hela taget* ännu lemna mycket öfrigt att önska.

Men jemte det rent intellektuella ändamålet hade ju skolorna ett annat, moraliskt och socialt, som redan blifvit antydt i de tvenne karaktersskildringar, hvilka utgjort inledningen till skolberättelsen, och som äfven i den första årsberättelsen tydligen blifvit uttaladt, nemligen: *»närmandet mellan den bildade klassens och arbetsklassens döttrar, till ömsesidig utveckling och förädling.»* Att äfven i detta afseende mycket återstod att önska, det dolde man ingalunda för sig sjelf; men man kände dock med glad visshet, att redan *mycket* var vunnet, mera än någon i början vågat hoppas. Vid en hastig återblick på de nyss avslutade besöken framträdde den ena bilden efter den andra, likasom för att bestyrka denna glada öfvertygelse. Så den fattiga hjälphustrun, som kommit att tacka för sin flicka, tilläggande: *»må tro, hon talar allt om det goda hon får lära i skolan, så att det är en riktig glädje att höra på henne när hon kommer hem;»* eller denna andra, som för lärarinnan omtalar dottrens fel och oarter, bedjande henne vara sig behjelpig att utplåna dem. Så den bröstsjuka modren, som hvarje morgon får sig en skål rykande getmjölk tillsänd, utan att veta hvarifrån; så ock de tvenne *»grönfruarne»* på Hötorget, hvilka, efter ett samtal, (afhördt af en förbigående) rörande herrskapernas skyldigheter emot de fattige, förenade sig i den slutsatsen *»att en rätt in-te kunde begära mer, när grefvinnor och fina mamseller lärde*

fattig mans barn att laga sina trasiga paltor». Så från en annan sida den unga Ålandsflickan, som, underkänd vid folkskoleseminariets inträdesexamen, nu efter 8 månaders undervisning i de frivilliga skolorna har hopp att inkomma i Seminariets 2:dra klass. Så de fattiga läsflickor, hvilka genom lärarinnornas försorg fått hjälp till sina nattvardsdräfter; och denna andra, som fått anvisning på en god tjänst; och slutligen den lilla flickan, som vid lärarinnans besök, för att efterhöra orsaken till hennes uteblifvande från skolan, befinnes nyss tillfrisknad från en feber, sysselsatt att i ett hörn af rummet hålla skola för sina yngre bröder, åt hvilka betyg och premier med högviktig min utdelas. Från ännu en annan sida framskymtar den qvicka och gladlynta damen, som, inlockad från sällskapslifvets hvimmel på den frivilliga lärarinnebanan, funnit så mycket intresse deraf, att hon står i begrepp att bilda en hemskola under hvardagarne; så ock den unga seminaristen, som genom söndagsskolan fattat en sådan förkärlek för folkets barn, att hon utbytt guvernantens mera lysande och beqvämliga bana, mot en lärarinneplats i folkskolan, och dessa andra, hvilka äfven från de frivilliga skolorna öfvergått till folkskolan, fast beslutna att för all framtid egna sina dittills oanvända krafter åt folkets uppfostran. Så ock bilden af den unga fästmon, hvars verksamhet under flera år såsom »läremoder» i söndagsskolan skall underlätta hennes nya pligter, icke blott såsom styfmoder för en halvuxen flicka, men äfven såsom husmoder på ett stort gods. Och till slut hela raden af unga lärarinnor, upprepande i chorus de så ofta hörda försäkringarne: »denna sysselsättning gör oss så godt!» — »Vi behöfva så väl dessa allvarliga tankar.» — »Vi lära af våra lärjungar lika mycket som de af oss» m. m. Ja, till och med de glada skarorna från den sista julfesten vilja tränga sig fram och lägga sitt vittnesbörd till de öfriga.

Men det hotar att blifva ändlöst, detta galleri af lefvande bilder från besöken i söndags- och aftonskolorna, och vi hafva redan sett tillräckligt deraf, för att med glädje kunna instämma i den slutsats, hvartill den sista återblicken ledt vår betraktare, den att, i trots af alla brister och felaktigheter hos verktygen, den nya vägen redan är bruten mellan öfverflödets och armodets döttrar — att de på den redan börjat närma sig, tjena och älska hvarandra. Med ett ord, att

den småningom klarnande grundtanken i företaget är på väg att blifva en sanning — tack vare Honom, hvars kraft är mäktig i de svaga.

Mätte Han fortfarande hålla sin skyddande hand öfver det ödmjuka arbetet och ingjuta i de svaga och bristfälliga redskapen sin eviga kärleks allena tillfyllestgörande kraft!

Esselde.

XXIX. EN MODERS RÅD.

v.

L... d. 26 Juni.

Älskade barn!

Efter emottagandet af ditt sista kära bréf har jag ofta känt mig orolig och bekymrad och innerligt önskat att, om ock blott på en stund, kunna tillintetgöra det afstånd, som skiljer oss, för att rätt förtroligt, öga mot öga, hjerta mot hjerta, få tala med dig om det ämne, som till största delen upptog ditt bref, och som sedan nästan oafslåtligt sysselsatt mina tankar. Innan jag vidare yttrar mig härom, vill jag dock på det varmaste tacka dig för ditt förtroende, för den öppenhet, hvarmed du låter mig läsa i ditt unga hjerta, som måhända nu inviges till de strider, hvilka lifvet har i beredskap för hvar och en af oss, och som ingen dödlig kan undgå, huru vexlande gestalter de än antaga.

Ungdomen ligger ännu ej så långt bakom mig, att jag icke bibehåller ett lifligt minne af dessa lifvets första allvar-samma pröfningar, af den första bittra verldserfarenheten, och jag kan derföre så mycket innerligare deltaga i den smärta, hvaraf ditt hjerta lider, du mitt älskade barn. Med en bafvan, som jag dock dolt inom mitt eget bröst, har jag redan länge emotsett den stund, som nu synes ha slagit, då en af dig ej förut erfaren känsla skulle vakna till lif och medvetande, en känsla, som oftast på det allramäktigaste ingriper i kvinnans öde.

Denna känsla, ursprungligen en gnista från gudomens eget väsende, från den eviga kärleken, och ämnad att utgöra en af människohjertats ej blott starkaste, men äfven ädlaste

driffjedrar, har dock äfven den mången gång blifvit neddragen i gruset, och jag har varnat dig för det gyckelspel, som ofta nog af ungdomen drifves dermed och som i dagligt tal kallas kurtis. Detta gyckel, denna tanklösa lek med en känsla, som dock borde hållas i helgelse och vördnad, men som i stället ofta blir missförstådd, misstydd, ja, stundom beled, kan ej annat än vara motbjudande för hvarje rent, oförderfvadt sinne, ynglingens så väl som jungfruns. Det har också varit mig en stor tillfredsställelse att iakttaga, att förhållandet varit sådant med min Agnes. Du har mer än en gång sagt mig, att du känt dig helt beklämd till mods, då du varit i sällskap, der tanklösa och fäfänga unga flickor (tyvärr, inskränka sig dock ej alltid dessa fel till de *unga*) satt sin ära i att genom koketteriets små konstgrepp samla omkring sig de efemerider, man kallar kurtisörer. Dylika unga damers konstlade väsen, spelande blickar, dåraktiga yttranden och uppslupna glädtighet ha på dig gjort ett ej mindre obehagligt intryck än deras kavaljerers meningslösa artigheter och fadda smicker, att ej tala om de näsvigheter, hvilka dessa senare stundom tillåtit sig, och som äro så betecknande för deras uppfattning af de qvinnor, hvilka de låtsas egna sin hyllning, under det de i sjelfva verket ganska ofta missakta och bele dem. Begäret att behaga är qvinnan medfödt, säger man. Må så vara och jag vill ej heller fördöma det, endast dess urartande. En qvinna, som ej vårdar sig om att behaga någon och således ej heller frågar efter att vinna kärlek och tillgifvenhet, är utan tvifvel en obehaglig och naturvidrig företeelse. Begäret att behaga och med detsamma att bli afhållen, bli älskad, att vara sin omgifning, sina medmenniskor till nöjes, är ett af de attributer, hvilket man, långt ifrån att förmena qvinnan, tvärtom anser tillhöra henne. Men tro mig, min Agnes, man blir ej behaglig och älskvärd genom ett konstladt uppförande och studerade miner, ej heller genom att glömma och åsidosätta sin qvinliga värdighet och den blygsamhet, som städse utgör ett af qvinnans skönaste smycken. Den behagsjuka kan måhända genom sina bemödanden omgifva sig med några s. k. tillbedjare, varrelser lika ytliga och andefattiga som hon sjelf, hon kan möjligen för en tid fladdra och lysa i sällskapslifvet, såsom dessa flyktiga irrbloss, hvilka snart åter slockna och försvinna, men de ädla, sanningsälskande och renhertade af hennes eget kön

och äfven af det andra skola snart genomskåda henne och i bästa fall ömka henne. Och få roller torde vara otacksammare att utföra här i verlden än den af en gammal kokett.

I betraktande af verlden, sådan den i verkligheten är, med sin böjelse att isynnerhet värdera den vackra ytan, det behagliga skenet, utan att söka efter grunden, efter sanningen, efter det inre värdet, måste jag medge, att det för en ung, oerfaren flicka ligger en stor fara i att vid sitt första utträde i sällskapslifvet se sig mött af mycken uppmärksamhet och hyllning. Man dåras så lätt af medgången, och den beundran, för hvilken en ung, vacker och liflig qvinna ofta nog blir ett oförtjent föremål ger i de flesta fall stark näring åt hennes fåfänga, ett fel så vanligt inom de flesta menniskohjertan, att man städe behöfver vara på sin vakt deremot. Jag har sjelf varit i tillfälle att göra denna iakttagelse på nära håll. Bland mina ungdomsvänner räknade jag en ung flicka, vacker, liflig, talangfull och ovanligt intagande. Redan tidigt blef hon utförd i verlden och snart ett föremål för allmän hyllning. Ung, oerfaren, glädtig, förstod hon ej hur farlig den dryck var, som räcktes henne och kredensades af fåfängan. Den var ljuf att smaka och hon indrack den med fulla drag, utan att märka dess försåtliga, rusgifvande egenkap. Småningom förlorade hon sitt okonstlade väsen, allsomsom renheten i hjertats förr klara väg grumlades. Snart kunde hon ej lefva utan att bli fjäsad, beundrad, kurtiserad. Hvarje man, som kom i hennes närhet, sökte hon insnärja och förtrolla, och få kunde motstå tjuskraften i hennes väsende.

En gång sammanträffade hon under ett besök hos släktingar på landet med en ung man, och, som hon för ögonblicket ej hade något annat eller någon annan att roa sig med, visade hon sig mot honom så vänlig och tilldragande, att hon, innan de åtskiljdes, vunnit hans innerliga kärlek. Hon hade dock ingen genkärlek att skänka, ty hennes eget hjerta var tomt, eller på sin höjd uppfyllt af hennes eget jag. Den unge mannen var dock för försynt att muntligen våga yppa sina känslor för henne. Men som han verkligen älskade henne och som han trodde, att hennes uppmuntrande ord och blickar varit allvarligt menade, dröjde det ej länge, innan han tillskref henne, omtalande sin varma böjelse och uttryckande den förhoppningen, att den ej var alldeles obe-

svarad, i hvilket fall han bad henne tillåta honom att hos hennes föräldrar formligen få anhålla om hennes hand. Af grannlagenhet ville han ej skicka detta bref direkt till henne, utan inneslöt det i kuvert till mig, dels emedan jag var beslägtad med honom på långt håll och dels emedan han ansåg mig ega Thereses förtroende. Therese hade visst omtalat sitt sammanträffande med honom och på samma gång antydtt, att han visat henne mycken uppmärksamhet, att man brytt dem för hvarandra o. s. v., men som dylika samtalsämnen utgjorde ett stående thema för Therese, hvilken alltid var angelägen att tala om sina eröfringar, när hon ej sysselsatte sig med dem, fästade jag mig ej dervid. Brevet lät mig nu förstå att hvad som varit lek för den ena varit allvar för den andra. Jag öfverlemnade det åt Therese och, förflugen och ogrannlaga som hon var, visade hon mig det utan betänkande. Dess språk var så innerligt och allvarligt, vittnade om en så varm och uppriktig känsla, att det djupt rörde mig. Ej så med Therese, som helt iskallt sade: »den stackars narren! ej bryr jag mig om honom.» Hon ville ej ens svara på hans bref, hvilket åtminstone förtjent ett vänligt, ja, ett urskuldande svar, utan jag, som ansåg det orätt att hålla honom längre i ovisshet, måste slutligen göra det och så skoningsfullt som möjligt låta honom veta, att han ej hade något att hoppas.

Tacksam för mitt deltagande, syntes han erfara någon tröst i den djupa smärta, som denna underrättelse tillfogade honom, genom att få uttala den för mig, och af dessa meddelanden förstod jag tydligt, huru Therese lockat honom till sig och ingifvit honom den tanken, att hon för honom hyste en varmare känsla. Detta gyckelspel blef dock döden för den behagsjuka kvinnans offer. G. försjönk nemligen i djupt svärmod och hans enda tillfredsställelse tycktes vara att skriva till mig och begära underrättelser om Therese; stundom dårade han sig äfven med föreställningen, att hennes hjerta slutligen skulle bevekas och som han uttryckte sig »återvända till honom». Derpå tänkte dock visst icke Therese, som blott otåligt ryckte på axlarne och vände samtalet på andra ämnen, när jag framförde dessa helsningar. Efter någon tid, under hvilken G. framläpade ett sorgligt lif, vårdslösande sig sjelf och sina pligter som embetsman, blef hans helsa så angripen, att läkarne ålade honom att söka

återställa den i ett varmare luftstreck. Han ville länge ej höra talas derom, och när han slutligen kunde förmå sig der-till, var det för sent. Han uppgaf sin sista suck, ensam och öfvergifven i ett fremmande land, men ännu hans sista, med darrande hand till mig skrifna bref vittnar om hans kärlek till den hjertlösa qvinnan.

Man skulle väl tro att denna sorgliga tilldragelse bort göra ett djupt och smärtsamt intryck på Therese och åväga-bringa en förändring i hennes uppförande, men lika besin-ningslöst fortsatte hon sin gamla lek och gick ofta så långt i sin behagsjuka, att hon ådrog sig allmänt tadel, hvilket hon dock hvarken märkte eller bekymrade sig om, så länge hon såg sig omgifven af beundrare. Den beundran, som fort-farande sålunda egnades henne, var dock föga afundsvärd, ty många af de män, som visade henne uppmärksamhet och hyllning, talade dessemellan om henne i ganska ringaktande ordalag.

I en dylik inconseqvens, hvilken visst ej är ovanlig i verl-den, ligger ännu ett af de blindskär, som hota den unga, oerfarna flickan, hvilken gerna tror alla om godt och sålun-da ofta föreställer sig, att en hyllning, sådan som den här antydd, är uppriktigt menad. Hon fägnas deråt, hon smick-ras deraf, känner sig uppmuntrad till glädtighet, öppenher-tighet, ja, stundom till obetänksamhet och förflugenhet — allt i den föreställningen, att hon sålunda är behaglig och vinner bifall. Hennes glädtiga pratsamhet, lifliga åtbörder och blickar, hennes otvungna och naiva skalkaktighet eller förlägna rodnåd, behagliga, så länge de voro *sanna* uttryck af ett okonstladt, lifligt och rent sinne, antaga småningom en annan karak-ter, börja att bli medvetna och slutligen äfven beräknade medel för att vinna det mål, hvilket nu synes henne mest eftersträfvansvärdt — männens hyllning och beundran. Man-nen å sin sida, som ofta är egoist och detta understundom till en oförsvarlig grad, *roar* sig gerna med de unga, glada, lifliga flickorna, först åt deras naturfriska naivété (tyvärr bör-jar denna i allmänhet att tidigt gå förlorad), sedan åt den växande och allt tydligare framstående behagsjukan. Han *roar* sig med att uppgrumla den klara, rena källan i det unga hjertat, men när han väl gjort det, är han den första att klandra, att den ej längre kan återspegla det rena, blå himla-hvalfvet. Han sysselsätter sig gerna med den behagsjuka,

unga damen, han roar sig att med henne föra meningslösa samtal, han låtsar måhända ega en skuggbild af den känsla, som han ser henne bemöda sig att framkalla, men i själfva verket ringaktar han henne och bedömer hennu stundom vida hårdare än hon förtjenar.

Det är derföre ej någon afundsvärd lott för en ung flicka att vid sitt utträde i världen mötas af en hyllning, en uppmärksamhet, sådan som jag här skildrat, hvarigenom hon alltid löper fara att förlora sitt hjertas renhet, sitt okonstlade barnasinne. Vida lyckligare prisar jag den, som, enkel, blygsam och tillbakadragen, undgår denna farliga uppmärksamhet, men som i stället en gång både kan väcka och besvara en sann och ren kärlek hos en ädel man; denna känsla blir då hvad den af den allgode Fadren är ämnad att bli: ett medel till ömsesidig lycka och förädling.

Det var på en sådan lycka jag i tysthet hade hoppats för min Agnes, under det jag i mina böner ödmjukt bad om bevarandet af ditt hjertas renhet, under det jag så godt jag förmådde sökte skydda det från att skadligt beröras af de giftiga vindar, hvilka stundom susa genom salongsverlden. Hvarje bevis, som jag erhöll på att du ännu egde i behåll »den oskuldskraft, som gjort din barndoms lycka» gjorde mig också utesägligt lycklig och tacksam, och invaggade mig slutligen i den ljuftva föreställningen, att ingen fara mer vore för handen. Visst hände det att jag någon gång märkte en liten skymt af missnöje, af sårad fåfänga, då du ansåg dig förbisedd och tillbakasatt, emedan du ej egde »de gåfvor, som äro nödvändiga för att vinna bifall i sällskapslifvet», som du uttryckte dig, emedan du ej förmådde anslå den jargon, som egentligen roar de unga herrarne, det fria sätt, som lockar dem. Inom mig glädde jag mig öfver dylika små förödmjukelser, och då jag lät dig analysera rätta värdet af denna s. k. hyllning och framgång, och då du sjelf snart nog insåg dess tomhet och brist på halt, hade jag alltid den tillfredsställelsen att märka det den rubbade jernvigten i sinnet återkom och att hjertats väg flöt lika klar och lugn som förut. Glad, vänlig och okonstlad, då du fann dig bemött med välvilja och intresse, såg jag dig dock aldrig göra några bemödanden, hvarigenom du i ringaste mån åsidosatte din blygsamhet, din qvinliga värdighet, för att framkalla en dylik

uppmärksamhet, liksom jag snart ej heller varseblef någon harm öfver dess uteblifvande.

Denna kännedom om ditt hjertas ostörda renhet och den prägel, som deraf sattes på ditt väsen och ditt sätt att föra dig i sällskapslifvet, lugnade de farhågor jag otvifvelaktigt annars skulle ha känt i detta hänseende vid skiljsmessen från dig. Men den pröfning, som nu nalkas ditt unga hjerta, synes på sätt och vis vara af allvarligare art. Du låter mig förstå att du erfarit tecken till en varmare känsla för den unge man, hvilken du först råkade vid förlofningsfesterna och hvilken, så väl då som alltsedan visat dig mycken uppmärksamhet, gerna talat med dig, gerna dansat med dig och ofta sjungit tillsammans med dig. Strax var man också tillreds att plåga dig, du stackars barn, med det gyckel, som, tyvärr, är alltför vanligt vid dylika tillfällen. Detta sätt »att bry» unga personer för hvarandra är i sanning ytterligt obehagligt och har kanske åtskiljt många unga hjertan, som varit nära att förstå hvarandra. Det utvisar hos den, som gör sig skyldig dertill, så mycken brist på takt och grannlaghet, att det borde vara bannlyst från hvarje sällskapskrets, hvilken gör det ringaste anspråk på bildning och kännedom om det passande. På mig har det alltid gjort ett plågsamt intryck, antingen jag eller andra varit föremål derföre, och det är otvifvelaktigt ganska sårande för en ung, finkänslig qvinna att veta sig utsatt för ett dylikt gyckel, isynnerhet som hon vanligen fruktar, att den unge man, med hvilken hon får dela detta öde, kan misstänka det hon sjelf gifvit anledning till det tanklösa pratet.

Derigenom att löjtnant P. blef adjutant hos öfverste T. och således närmaste granne till det ställe du för närvarande kallar ditt hem, har du sedermera ofta sammanträffat med honom och ditt hjerta har ej kunnat värja sig från att taga intryck, så väl af »hans verkligen älskvärda personlighet,» som af den uppmärksamhet han fortfarande visat dig. Du ville dock ej erkänna detta ens i tysthet för dig sjelf, än mindre ikläda den knappast medvetna känslan ordets drägt, ej en gång i ett förtroende till din närmaste och trognaste vän — din moder. Nå väl, jag säger ej något derom. Då kärleken först vaknar i det unga, jungfruliga hjertat, förstår den oerfarna flickan knappast den förändring, som försiggår med henne. Hon kan ej definiera dessa obestämda rörelser, än af

ej förut anad lycka, än af oro och ångest, än af bitter smärta, hvilka störa hennes lugn och komma henne att bäfva för sig sjelf. Endast småningom antaga de ett tydligare skaplynnne, allt efter som de utveckla sig och bringas till mognad, endera genom den genkärlek, hvilken gifver dem fäste och klarhet, eller genom den smärta, hvilken uppstår genom gäckade förhoppningar, förbleknade illusioner.

Oändligt ondt gör det mig, du mitt älskade barn, om detta första uppvaknande af den känsla, hvarom jag har talat, hos dig skulle leda till det sist antydda resultatet, hvilket dock ditt bref ger mig anledning att befara. Du omtalar nemligen, hurusom du tillbragt ett par dagar hos öfverste T—s, för att vara husets unga döttrar behjelpig att anordna en liten festlighet till firande af deras fars födelsedag, och huru du derunder blef åhörarinna af ett samtal, hvilket på det djupaste upprörde och sårade dig*).

*) Hänsyftar på hosföljande utdrag ur Agnes' bref:

»Ack, älskade mamma, om jag ändå kunde glömma, kunde ur mitt hjerta utplåna detta samtal, hvilket tyckes mig inristadt der med eldskrift, som ständigt tärer derpå! Här har du det nästan ordagrannat. Men, ack, jag har ej sagt dig, huru det kom sig, att jag blef ett ofrivilligt och obemärkt vittne dertill, ty mitt hufvud värker och mina tankar äro förvirrade, så att jag saknar förmåga att kunna uttrycka mig med reda och sammanhang. Men *du* förstår mig nog!

»I trädgården vid W—näs ligga 3 bersåer bredvid hvarandra, alla med ingång från stora lindalléen. Löfverket, som åtskiljer dem är så tätt, att man ej kan urskilja något derigenom, ehuru hvarje ord, som talas i den ena, är lätt förnimbart i den andra. Jag hade stigit upp tidigt och gått ut för att njuta af den herrliga morgonen, samt satte mig slutligen i den mellersta bersåen att läsa på min rol. Jag hade ej sutit der länge, förrän jag hörde steg och röster i bersåen bredvid — det var P. och löjtnant H., Marianne T—s fästman, som du kanske påminner dig stundom ha sett i L... och som nu tillbragte några dagar på W—näs. Se här deras samtal:

»H. Nå, min kära P., du tycks verkligen ligga för ankar på fullt allvar?»

»P. Hm! Du menar den lilla guvernanten hos W—s, kan jag tro?»

»H. Ja, hvem annars, att döma efter utseendet?»

»P. Nå ja, hon är onekligen rätt snäll och okonstlad — en egenskap som inte precist är vanlig hos guvernanter — och jag tycker rätt bra om henne, men något vidare än en liten kurtis att fördrifva tiden med på landsbygden, lär det väl ej bli.»

»H. Hvarför inte det, om du tycker om flickan, och hon ej har något emot dig, hvilket ej tycks vara förhållandet. Det kan just

Och jag undrar ej derpå. Det kännes alltid tungt att se sig sviken, att förlora tron på en medmänniska, för hvilken man också endast hyst ett allmännare intresse. Denna smärtsamma känsla vinner i intensitet, då detta intresse är förenadt med något slags tillgifvenhet, och den första erfarenheten i detta hänseende är ganska bitter. Det är ej så lätt att lida, innan man hunnit vänja sig dervid, och det unga hjertat söker spjerna emot sitt öde, liksom fogeln, hvilken helt hastigt blifvit förflyttad från skogens frihet till burens fångsel och gör förtviflade bemödanden att komma ut, men endast kan slå med vingarne mot gallret. Lika fåfänga äro hjertats upproriska bemödanden att lösslita sig från det lidande, som en högre vilja bestämt för detsamma, ty, såsom Ingeborg säger:

»Du arme Frithiof, Nornan viker ej.»

Innerligt grämer det mig, min älskade flicka, att veta att du lider under dagar, som synas tunga och dystra, under nätter, då sömnen ej kan skänka dig behöflig hvila och glöm-

vara tid för dig att tänka på att gifta dig och blifva stadig en gång i världen.»

»P. Ännu har jag ej börjat tänka på den saken, men när jag en gång gör det, måste jag se till att få en flicka, som har något, så att jag kan rangera mina affärer, innan jag träder in i det heliga äkta ståndet.»

»H. Nå ja, Agnes är ej så barfotad heller. Fadren är landssekreterare i L. och anses förmögen, men modren, som är anstucken af de moderna idéerna om kvinnans uppfostran till en sjelfständig och verksam medlem af samhället, har velat skicka bort flickan för att lära henne arbeta och sjelf förtjena sitt bröd. Somliga säga också, att hon hade något tycke, som föräldrarna ej gillade, och att de derföre ville ha henne hemifrån någon tid — men folk pratar så mycket.»

»P. gjorde derpå åtskilliga frågor om oss och våra förhållanden och sedan öfvergick samtalen till andra ämnen.

»O, huru jag längtade att de skulle aflägsna sig och huru pilsnabbt jag sedan ilade till mitt rum, bäfvande, rädd, som om jag varit förföljd af fienden. Det kändes som om mitt stackars hjerta velat brista af smärta och förödmjukelse, och jag tyckte mig så ensam, så öfvergifven, så olycklig. Ack, mamma, om jag då haft din hulda famn att fly till för att der få gråta ut, men nu måste jag bära allt inom mitt eget bröst och visa mig lugn och sådan som förut. Till frukosten kunde jag dock omöjligt gå ned, utan föregaf hufvudvärk, för att få någon liten stund att bekämpa mina så smärtsamt upprörda känslor.»

ska, och ej ens kunna få sluta dig till mitt deltagande hjerta och kyssa bort de tårar, som skymma dina ögon. Stundom har jag tänkt hemkalla dig på någon tid, men äfven det har sina betänkligheter, då en sådan resa ej förut varit ifrågasatt och ej något giltigt skäl därför kan framställas nu. Ditt förändrade uppförande mot P., ditt hastiga aflägsnande från orten, kunna ge anledning till åtskilligt prat, till en för dig sårande uttydning, ty menniskor äro, tyvärr, alltför benägna att sysselsätta sig med andras angelägenheter, och klandra och förtala hvarandra hellre än de söka tyda allt till det bästa. Det är naturligtvis omöjligt att tysta elaka tungor eller ens att förhindra det tanklösa, lättsinniga pratet, hvilket kanske, såsom allmänna utbreddt, gör mera ondt än den beräknade elakheten, och det vore feghet att af fruktan derföre afhålla sig från att göra hvad man anser godt och rätt eller att frångå sin öfvertygelse; men man bör dock vakta sig för att gifva »lastarenom rum» och en ung flickas rykte är såsom en blank sköld — den tål ej att andas på utan att en fläck uppstår.

Jag tror det derför vara bäst, att min Agnes stannar på sin plats och genom ett troget uppfyllande af dermed förenade pligter, genom träget arbete söker afledning för de tankar, som gerna vilja återvända till det för dig plågsamma samtalet, hvilket kanske Gud af nåd låtit dig höra för att bespara dig en djupare smärta. Bed derföre Honom om kraft, mitt älskade barn, att som sig bör genomkämpa denna första pröfning, och jag är säker på, att Han skall understödja dina egna, allvarliga bemödanden. Kom dock alltid ihåg, att Han endast hjälper den, som vill hjälpa sig sjelf, och att ett passivt eftergifvande ej kan påräkna Hans bistånd, liksom den egna kraften snart bräckes, om den ej kan förlita sig på Hans allsmåttiga och kärleksrika stöd.

Uppkalla äfven din sjelfkänsla för att bekämpa hvarje rörelse, hvilken ännu skulle vilja göra dig vekt stämd mot P. Var värdig och äfven vänlig i ditt uppförande mot honom, men undvik honom der du kan utan att göra uppseende, och låt honom tydligt och bestämdt se, att du afvisar all vidare uppmärksamhet från hans sida. På detta sätt vill jag hoppas, att han ej vidare skall göra dig till föremål för »en liten kurtis», som ej har annan afsigt än »att fördrifva tiden

på landsbygden». Min Agnes är verkligen för god att tjena herr löjtnanten till en dylik förströelse.

Jag måste nu bjuda dig farväl för denna gång, mitt älskade barn, emedan posttimman är inne och jag ej vill låta dig längre vänta på de deltagande ord, hvaraf ditt stackars hjerta väl torde vara i behof. Måtte Gud gifva dig kraft och mod att bestå i denna strid! Böj dig med ödmjukhet under den mäktiga hand, »som älskar äfven då han slår» och glöm ej att lidandets höga ändamål alltid är hjertats förädling. Mina böner skola troget följa dig — se der allt hvad jag kan göra för dig. Ty en mor kan ej med bästa vilja i verlden borttaga törnet från sitt barns stig, ej hindra smärtan att finna väg till dess bröst. Hvar och en måste kämpa den kamp, som honom förelagd är, måste bära sin egen börda. Det är dock en tröst att ega någon som varmt deltagar i vårt lidande, i våra strider, och måtte åtanken af din mors medkänsla derföre vara dig till någon lättnad, måtte tanken att du ej lider ensam blanda någon sötma i den första malörtsdryck, som du måste tömma!

Ännu en gång farväl, min Agnes! Var förtröstansfull, var stark och kämpa en god kamp, derom beder oafslätligt
 din hulda älskande moder

St—.

XXX. VÅR LEKTYR.

(*Anden i naturen af Örsted* *).

I ett föregående häfte hafva vi meddelat våra läsare en biografi af Örsted och lofvat återkomma till hans vetenskapliga arbeten. Vi vända oss då först till det bland dem, uti hvilket han likasom samlat hela sitt rika lifs erfarenhet, det är »*Anden i Naturen*». Den samling af uppsatser, som förefinnas i detta arbete, är skrifven vid olika tidpunkter af hans lif; de sluta sig dock alla nära intill hvarandra, hvar och en likasom angifvande ett nytt utvecklingsskede hos författaren. *Anden i Naturen* eger med afseende på syfte och form mycken likhet med *Botaniska Utflugter*. Båda dessa arbeten hafva

*) Insändt.

till ändamål att popularisera naturvetenskapen, att sprida kännedomen derom till massan af bildade läsare; båda innehålla en samling af hvar för sig afslutade uppsatser, rörande naturvetenskapliga ämnen, sammanknyttande sig med hvarandra, tills de bilda ett sammangjutet helt. — Men här upphör likheten, och vid en noggrannare granskning finner man snart olikheterna mellan de båda författarne, i afseende på deras verldsåskådning och deras utgångspunkter. För Fries är hvarje blomma, hvarje grässtrå en värld full af lif; i den stilla morgonstunden, då andra slumra, hör han, vandrande i det fria, huru gräset gror, ser huru trädens knoppar svälla. Ut i vextens inre ser han tusen saftströmmar kretsa, skådar med ödmjukt sinne naturens inre lif och för oss in i »växtrikets verkstad». Örstedes riktning är mera *utåt*. Jorden betraktar han blott såsom en punkt i rymden, ett fotfäste för andens omhölje, såsom en länk i de tallösa verldssystemer, hvaraf universum är uppfyllt. Då jorden blir honom för trång, sväfvär han öfver till de andra planeterna, bosätter sig på Mars eller snarare på Jupiter, för hvilken han hyser en stor förkärlek och skådar ifrån denna upphöjda ståndpunkt ned på Tellus. Han uträknar planeternas massor, möter dem, väger dem, bestämmer deras omloppstider, deras banor. I jordens låga dal anade han redan sambandet mellan naturlagarne, eller såsom han kallar dem »gudomstankarne». Der ser han klart den stora *Enheten* uti mångfalden, en Enhet som han kallar *Anden* i naturen, eller det höga Allförnuftet — ett abstrakt begrepp, som Fries fattat såsom ett personligt och kallat *Gud*. Ännu alltjemt på Jupiter inser han »att hela tillvaron är ett förnuftsrike», att så långt tanke och förnuft gå, »*kunskapsförmågan i verldsulltet har samma väsensenhet, att skönhetslagarne, att den moraliska naturen i hela universum har enahanda grundväsende.*» Ingen kan på en gång vara mera lagbunden och ändock djerfvare i sin slutkonst än han. Troget utdragande de yttersta konsekvenserna af de lagar han visar vara grundade i tingens natur, uträknar, bevisar och förklarar han dessa lagars förnuftsenslighet på ett sätt som ofelbart skall anslå hvarje tänkande menniska. Hos hvarje sådan finnes hvad Örsted kallar en naturlig matematik, hvarmed alla hvardagskunskaper äro genomträngda, och just denna förnuftiga benägenhet tager han i anspråk vid genomförandet af sina bevisningsgrunder. Utan att veta derom, utan att

kanske vilja det, förflyttas vi till . . . Jupiter och kasta i vår ordning boll med verldarne! En sådan resa i andens rike är visserligen djerf och rik på äfventyr, men den tröttar ej, hvilket den kanske skulle göra, om vi blott hade med på färden vår naturliga eller inlärdas matematik, men vi ega äfven en annan själens egenskap, som vår författare helt och hållet bemäktigar sig, nemligen vår inbillningskraft. Vi kunna väl uträkna hvar Jupiter finnes, men att komma dit utan inbillningskraftens bistånd är rent af omöjligt. Inbillningskraft och förnuft, hvar för sig isolerade, med antagande att något sådant skulle vara möjligt, kunna ej uppnå den månomkransade planeten, långt mindre deruppå vinna stadigt fotfäste, men en ande, hvilken befruktat sin inbillningskraft genom tänkande, uppnår målet på samma sätt som vägvisaren. Om läsningen af »*Botaniska Utflugter*» hos oss företrädesvis uppväcker kärlek till Skaparen, intagas vi, då vi studera »*Anden i Naturen*» af ett öfverväldigande intryck af Hans storhet och makt, Hans fullkomlighet och vishet, Hans eviga, oföränderliga väsende. På det högsta väsendet hafva de båda författarne olika namn och om vi för vår del föredraga den personliga Guden framför den operonliga Gudomskraften, se vi dock hos båda, under tankarnes olika omklädnad, den Ande, som är sammanfattningen af allt det högsta tanken kan fatta, eller, för att begagna Fries' ord, »detta enda outransakeliga Under, som vi kalla Allmakt, och hvars klädesfäll, yttre naturen, uppfyller allt med ljus och lif».

Att ur detta rikhaltiga arbete göra ett uryal är ingalunda lätt. För att icke alltför mycket stycka de helgjutna uppsatserna, hafva vi för afsigt att utbryta vissa af dem, hvilka dels hafva stort intresse för läsare i allmänhet, dels också angifva riktningen af författarens grundåsigter. Enär Örstedts uppsatser äro alltför långa att i sin helhet införas, hafva vi gifvit dem en sammanträngd form och meddela här till en början en kort framställning af läran om *det Sköna*, härledd från betraktandet af en vattenkonst. Ursprungligen är detta stycke skrivet i dialogform, något som vi dock här undvikit, emedan det fordrar långt större uppmärksamhet och tankeanstängning att följa den ledande tråden genom flera personers samtal, än att få den återgifven i oafbruten följd.

(Samtalet, kalladt Vattenkonsten, försiggår i Paris 1846

mellan tvenne vänner, hvilka slagit sig till ro framför de ståtliga springvattnen i Tuillerieträdgården.

Författaren börjar med en redogörelse för det intryck, som en vattenkonst frambringar på honom; han beskriver det stilla, till hälften drömmande tillstånd, hvaråt menniskan hän gifver sig, då naturen sålunda likasom med tusende tungor tilltalar henne, ett tillstånd, hvilket dock är långt ifrån ofruktisamt för anden, i det att det ej blott skänker lugn och hvila, utan derjemte kraft till ny verksamhet. Minnena af en dylik åskådning slumra i själen, men vakna oförmodadt och kommer oss till godo, då vi bäst behöfva dem, likt hjälpsamma vänner. Hvaraf kan man förklara detta intryck?

Författaren besvarar denna fråga i det han nämner såsom första orsaken: det *hemliga* intrycket af den kraft, som tvingar vattnet att stiga, skenbart, tvärtemot tyngdlagarne. Såsom illustration af detta påstående, anför han ett barns utrop, första gången det befann sig framför samma springvatten: »men hur kan vattnet stiga upp så der; det brukar ju alltid annars falla?» Man kan icke heller neka till att åsynen af en vattenkonst hos oss alltid uppväcker en dold förundran. Hvad som dernäst fäster vår uppmärksamhet är den stigande strålens tilltagande tjocklek. Denna likasom inifrån kommande tillväxt fångslar inbillningskraften och väcker tanken på ett inre lif, en tillväxt, som likväl upphör då vattenstrålen sprider sig i otaliga droppar. Det förefaller dock som om den dolda verksamhet, hvilken fanns i den tjocka strålen, här framträdde i långt rikare mångfald. Orsaken härtill är den, att det vatten, som utströmmar ur en reservoir, vare sig uppåt, nedåt, eller från sidan, sättes i en sådan svängande rörelse, att deri utvecklas benägenheten att sprida sig i droppar, som på regelbundna omskiftningstider förändra sin form; har t. ex. en droppe under en viss, mycket kort tid undergått en sammantryckning på höjden, så att den blifvit flatare, sammantryckes den i nästa ögonblick på bredden, så att den blir längre. Närmast utloppet sammanflyta dock alla dessa delar i hvarandra, och bilda ett sammanhängande helt; något längre bort, der strålen är mindre klar och genomskinlig, äro de visserligen åtskilda, men löpa dock tillsammans för ögat, och först på större afstånd försiggår en synlig spridning. Ljudet af dropparnes fall väcker ett nytt intryck. Likasom hos andra kroppar toner fram-

bringas genom svängningar, såsom t. ex. hos en spänd hinna, en sträng, luften i en pipa, på samma sätt frambringas äfven toner af dessa droppars svängningar. Föregår utströmningen under sådana omständigheter, att man kan hålla örat tätt intill strålen, och intrycket ej förtages af något annat ljud, så hör man ett sakta ljud af strålen sjelf; men låter man den falla på en utspänd hinna, på en stor metallplåt, eller i ett tomt metallbäcken, så hör man tonen tillräckligt tydligt, för att kunna urskilja hvilken not den motsvarar, och dervid tillika bestämma huru många svängningar behöfdes för att frambringa dem. Ett annat ljud, som kanske förefaller mången mindre behagligt, är det som frambringas genom dropparnes stöt mot vattenytan, detta plaskande ljud, som alltid åtföljer dropparnes fall. Den som hängifver sig åt intrycket af denna företeelse i dess helhet, skall dock säkert ej dela denna mening. Hos honom skulle redan de fallande dropparne utan ljud väcka en hemsk känsla, ungefär som det att se en kropp utan skugga. Det frambragta ljudet lägger en yttring af lif och verksamhet till det hela. Detta ljud är naturligtvis sammansatt af otaliga, mera enkla ljud, hvilkas verkan får sin egendomlighet genom den deri herrskande anordningen. Alla de mångfaldiga i skilda bågar nedfallande dropparne bilda en följd af lagbundna ljudafdelningar. Den inverkan, som vi deraf erfara, ordnar den mångfald af oordnade, oss omedvetna intryck, som den yttre världens företeelser hafva framkallat i vårt inre lif, och sålunda bidrager det intryck, vi här erfara, till att göra känslan af frid och ro förherrskande hos oss.

Detta intryck af hvila, i sig sjelft så ljufligt, stegras af den förnöjelse själen erfar genom formen af dropparnes banor. Dessa banor följa kaströrelsens lagar. Strålen drifves ur rörets mynning i en snedt uppstigande riktning. Hvarje kropp som börjar en fri rörelse i denna riktning, skulle som bekant är fortfara att följa den, om tyngden ej oupphörligt drog den derifrån. Härigenom kommer rörelsen att beskrifva en kroklinea, som är känd under namn af parabel. Man kan visa att denna form är uttrycket för en betydelsefull tanke-enhet, och erfarenheten visar, att sådana former af oss uppfattas såsom sköna. Härvid torde kunna invändas att det ej här är fråga om *en* bana, utan om flera, och att dessa alla ej synas hafva samma form, och så är det också. Andra krafter

verka i strålen och framkalla afvikelser; de olika dropparne utkastas med mycket olika hastighet och genomlöpa derföre också olika parabler, i hvilkas mångfald dock alltigenom uppenbarar sig samma lag, samma grund-enhet. Man kan ej betvifla att just den olikhet i hastighet, hvaraf dessa parablers olika rörelser bero, äfven regelbindas af en lag, en omständighet, som ock bidrager att tillfredsställa sinnet. Innehållet får sålunda en egen rikedom af tankefullhet.

De ljusfenomenen vi iakttaga i en vattenkonst stegra äfven lifligheten af de intryck, som uppstå hos oss under betraktandet deraf. Det från vattenstrålen kommande ljuset har något egendomligt och liknar hvarken det som utgår från klara glasperlor, eller det som tillbakakastas af ett stillastående vatten. Det har ett eget skimmer, orsaken härtill är nära till hands, och ligger i sakens natur. Medan springvattnet på visst sätt föresväfvar vårt sinne såsom en stående figur, i det att de droppar, hvilka vid fallet lemna sina rum, ersättas af andra, mottaga vi naturligtvis likväl ljuset derifrån med alla de dallrande rörelser, som tillbakakastningen från de oupphörligt omvexlande föremålen måste åstadkomma.

Det är ej blott dropparnes rumförändring som här åsyftas, utan äfven tvänne andra förhållanden; det ena, förut nämndt, är den oupphörliga formförändring, som frambringas i hvarje droppe, genom de inre svängningarne och som visserligen försiggår så hastigt, att man ej kan urskilja det deraf frambragta intrycket, men som icke destomindre meddelar det tillbakakastade ljuset en egen karakter; det andra består deri, att droppserierna egentligen äro sammansatta af både stora droppar och af mycket små, som ligga emellan dessa. Till följe af allt detta emottager ögat en hel, i det inre sammanbunden och ordnad följd af ljusintryck, som ej kan likna det från orörliga, genomskinliga kroppar.

Men sinnet erfar olika intryck genom vattenkonster af olika storlek och kraft. Ju större vattenkonsten är, och med ju större kraft den spelar, ju finare bli dropparne, ju mindre prägeln af lugn, af hvila i rörelsen. Alltför små vattenstrålar väcka vårt löje, såsom misslyckade försök, ja, man kan säga att de intryck vi erfar genom ett aktgifvande på dylika springande vatten vexla efter dessas olika form och volym. De stora fontänerna, hvilka brusa och skumma och likasom öfverväldiga med sin kraft, synas mest passande för

stora, folkrika städer och mycket besökta trädgårdar; den långsamt stigande men rikare strålen egnar sig bättre för lugnare hviloplatser. Intrycket af utomordentligt stora springvatten har snarare någonting starkt och storartadt, någonting sublimt, än hvad man i egentlig mening förstår med *skönt*. Den inre harmonien, hvaruppå skönheten beror, tillintetgöres ej, men intrycket deraf träder tillbaka för känslan af en större kraft och storhet. I ett vattenfall t. ex. tillbakatränges det harmoniska ännu mera, och på en öfverskådlig, af stormen upprörd hafsyta, är det nära att alldeles försvinna; storheten och det sublimes utgöra här nästan de enda intrycken. Det gifves sålunda en viss grad af det stora, som ej längre är *skönt*! Detta sista påstående är onekligen en sanning, då vi taga *det sköna* i mera inskränkt bemärkelse. I trots af den skenbara olikheten finnes en grundlighet mellan de själsverksamheter, hvarmed vi fatta det *sublima*, och dem, med hvilka vi fatta det, som vi mera egentligt kalla *skönt*; det är ett omedvetet förnuft i naturen, som äfven här gör sig gällande. Det är högst sannolikt att människorna i allmänhet, antingen de hafva kommit till klar insigt om det hela naturen genomträngande förnuftet eller ej, till följe af det helas förnuftsharmoni, erfara naturens intryck i öfverensstämmelse med detta hemliga förnuft. Det häftigt upprörda hafvet, stormen eller ljungelden, framträda för dem såsom makter, i hvilka den okända naturanden uppenbarar sig. En beslägtad känsla väcker *det vidtutsträckta*, såsom himlahvalfvet, en stor hafsyta eller en väldig bergmassa; sådana föremål framträda såsom verk af den oändliga naturmakten och uppväcka hos oss känslor af det oberoende och allherrskande.

Man kan äfven erfara en annan känsla, nemligen en af öfvervägande tomhet och död, inför storartade föremål, hvilka sakna *lif*, t. ex. i en öken eller på bergens toppar då utsigten ej är fri. Annorlunda förhåller det sig, när fjellet utvecklat sig i många olika former, när vattenfall skimra, skumma, brusa, när skogar och gräs vittna att grunden icke är ofruktbar, när foglar och insekter lifva atmosfären, då uppfordrar oss naturen sjelf, att äfven fästa vår uppmärksamhet på det stora. Utan förnimmelse af förnuftets inre lif, förefaller *det*, som annars kunde kallas *skönt*, endast såsom dött; det liffulla i tingen väcker lif i oss sjelfva och denna lifskänsla tillhör en fullständig skönhetsnjutning. Hvilken rik mångfald af in-

re verksamhet finnes ej i springvattnen! Kunde denna skiljas derifrån skulle endast ett matt intryck af det öfriga återstå. Ett försök att måla springvatten skulle, om det vore mästerligt utfördt, visserligen framkalla bifall; men den njutning, som framspringer ur föremålets egen natur, skulle vi endast erfara i mycket ringa mån, emedan rörelsen, glansen, ljusbrytningen, ej genom några färger kunna återgifvas.

Det sköna, för att vara skönt i egentlig mening, omfattar sålunda det *sublima*, det *liffulla* och *harmoniska*. Det sublima kan dock, enligt hvad förut blifvit sagdt, betraktas blott såsom en art af det *liffulla*. Deremot måste man väl betänka att alla skönhetsvilkoren i deras inre grund så sammanhänga, att de oupphörligt möta oss förenade.

»Då man hastigt genomläser det ofvanstående,» tillägger Örsted och avslutar med följande för hans lifsåskådning karaktéristiska anmärkning den uppsats vi här i sammanträngd form återgifvit, «intages man lätt af en känsla, som skulle vår betraktelse varit alltför materialistisk. Detta inträffar hvarje gång vi se ett sammanhang mellan vårt eget inre lif och den inverkan vi erfara af den yttre naturen; men denna känsla härrör deraf, att vi vid dylika tillfällen glömma eller rättare sagdt ej erinra oss sjelfva, att hela naturen är en skapelse af samma Ande, som vi hafva att tacka för vår egen tillvaro. Då vi göra den tanken rätt lefvande för oss, att *det är samma förnuft, samma skapande krafter*, hvilka gifva sig tillkänna i den yttre naturen, som i vår egen tanke och känsla, så måste ju vårt förhållande till naturen framträda för oss såsom en del af lifvets stora harmoni och icke såsom en följd af det kroppsligas öfvervigt öfver det andliga.»

— en — ny.

XXXI. QVINNOHJERTATS RELIGION.

»Hulda! sjung en sång,
frisk som lärkans drill,
lugn som stjernors gång,
om hvad bäst du kan,
om hvad helst du är,
om hvem värd du fann
hålla kär!»

Hvad jag skönast vill?

Älska ömt och godt,
lyssna ödmjukt till
kärleksröster blott,
glömma hvarje ord,
bittert eller kallt,
skapa Edens jord
öfverallt.

Hvad jag kan som bäst?

Älska heter det;
mäktigast dernäst
jag att bedja vet.
Får min kärlek sår
af en älskad vän,
med en bön, en tår
läkes den.

Om hvad helst jag är?

Himlalammetts bild,
som till offer bär
kärlek ren och mild.
Krossades jag än,
under hån och köld,
blir jag trolös vän
trogen sköld.

Hvad mig dyrast var?—

Hjertats hemlighet.

Hvem jag kärast har? —

Englar veta det.

För att »vara kär»

är min själ för fri,

likväl kärlek är

lif deri.

Minst ibland de små,

utan tack och lön,

omärkt gagna få,

är min lefnadsbön.

Skall ock sist mitt stoft

ingen blomma få,
 må till Gud som doft
 själen gå!

†

XXXII. NÅGOT FRÅN VÅRA GRANNAR *).

IV.

Goda Alma!

Du vill veta något om min lilla skandinaviska resa. Du är mycket intresserad för brödralandet och säger, att du blyges att veta så litet derom. Derfor vill du nu att jag skall tala om allt hvad jag vet.

»Gif mig,» säger du i ditt sista bref, »något på karakters-teckningens område, något från familje- och sällskapslivet, yrkes-, konstnär- eller folklivet.» Det var ej en liten begäran! Hvar skulle din stackars vän taga den kännedom om förhållanden, den skarpa blick, det säkra omdöme, som fördras för ett sådant företag? Derefter tillägger du helt lugnt: »några qvinnotyper fra Hinsiden Kölen og Hinsiden Sundet.» Ja, det är lätt sagdt — men hur skulle du bli till mods om jag bad dig om några typer från vårt eget kära fädernesland? Nej, stäm ned dina anspråk!

Du undrar hur jag kom att resa. Jo, jag var ifrigt bjuden af en norsk Veninde, som jag aldrig sett. Jag hade aldrig talat med henne, endast vexlat bref. Hon hade skickat mig Norske Digte og Böger; jag hade öfversändt våra unga poeters sånger. Så uppstod likasom en luftig regnbågsbro oss emellan, våra tankar flögo fram och åter, vi började längta att råkas. Jag lydde maningen och kom. »Hemmets stränder blånade i fjerran», så började en af mina vänner sin dagbok under en resa till Italien och, då hon efter en längre tid kom hem från Rom, var detta allt hvad dagboken innehöll. Så hade det visst också gått med mig, om jag ens *ämnat* skriva på resan. Men nu då man tänker tillbaka klarar den ena taflan efter den andra upp ur dimman. Ack, jag är tyvärr ingen målare och kan ej visa dig något af det, som strålar i minnet! — — Men hvar var jag? — jo, på ångbåten. Der satt jag och såg utåt det gränslösa hafvet och

*) Insändt.

en viss vikingalust vaknade inom mig. Ensam var jag, men jag ville eröfra sköna minnen, skatter för hjertat från det land jag första gången skulle beträda. Månen steg upp, jag invaggades i drömmar, men väcktes mot morgonen kl. 3 vid ropet: »nu äro vi i Christiania!» Knappt hann jag kläda mig, innan ett fruntimmer inträdde i min hytt. Det var min obekanta Veninde, som nu kom för att afhemta mig i sin vagn. Vi rullade genom den ännu sofvande staden och stannade vid dess ena utkant utanför ett täckt landthus, bygdt i schweizerstil. I mitt vackra rum doftade blommor, en snöhvitt bädd lockade till hvila och jag njöt ett par timmars ljuflig ro. När jag kom ut bländades jag nästan af den herrliga utsigt öfver staden, fjorden och bergen, hvilken, beglänst af morgonsolen, log emot mig från balkongen. Min värdinna kom mig till mötes i en nätt, ljus morgondrägt, och snart satt jag med henne, hennes man och barn vid det trefliga kaffebordet. Hon var uppmärksam på allt, liflig och angenäm, men jag märkte snart att hon skref, medan frukosten pågick. Den vänliga hand, som bjöd korgen med nybakadt småbröd, flög nästa ögonblick snabbt fram och åter öfver ett pappersblad; men hon var undertiden icke frånvarande, det var blott som om hon ibland vändt sig till en osynlig gäst. »Förlåt mig! posten går så tidigt,» sade hon, och en af gossarne sprang bort med brevet, som skulle till Sverige. Denna obetydlighet syntes mig karakteristisk och jag förstod nu hur den snälla husmodren hunnit med att glädja mig med så många innehållsrika bref. Hon visste att taga tiden i akt.

Vi satte oss med våra arbeten på balkongen, njöto af den vackra utsigten och samtalade. Senare gjorde vi ett besök i den nedanför liggande grottan, som gömde en bild af Wergeland — denne märkvärdige man, om hvilken hans syster så betecknande säger: »han fylgte os alle med denne ubestemte Bæven og Forventning, hvormed man pludselig opdager att man huuser det Kolossale og Usedvanlige i sin Midte.»

Det skulle kanske roa dig att höra något mera om denne *kolossale Personlighed* och jag tillägger därför några af de spridda karaktersdrag systemen gifvit oss af honom i »*de lange Nætter*».

»Hvor han kunde være ælskværdig, hvor han var ælskværdig!» skrifer hon. »Self lo han næsten icke, han gottede sig, han fløitede ligesom Latteren ud, men i hans Nærhed sprud-

lede de evige Fontainer af Latter, Liv og Lustighed. Man kunde ikke blive rigtig vred på ham, hvad han end sagde og tog sig for. — Alle hans Egenskaber havde noget af Barnets. Han var snild, nøisom, altid glad, taknemlig för det mindste, en ælskværdig Søn. Allt dette gjorde at man under et længere Samliv med ham, indlulledes i den Tro, at det maatte vedvare uforstyrret. Det er den slags Sikkerhed Beboerne af Torre del Greco føle, de hænge som Berusede vid den skjønne Jord og glemme tilsidst den farlige Nabo, indtil en vacker dag Grunden bæver under dem og minder dem om at næste Minut kan det Hele vare forvandlet til en Askemark. — — Og saa har hans Nærmestes Liv voret ved Siden af ham — en Bæven paa Randen af et Krater. Vi vidste aldrig hvad Öieblik Udbruddet vilde komme. — — Som oftest var det de ædleste Anlag i ham der gav anledningen. Hvor vilde de kunnet verke velsignelsesrigt,» utbrister hon, »havde Klogskab og Sindighet ledet dem!» — — »Han vilde være Politikker,» fortsætter hon längre fram, »men han var kun — noget bedre — *Patriot*, og Ingen vil nægte at det var han af Hjertet. Dette førte ham ind i den bekjændte Samfunds- eller Dæmringsstrid, den langvarige forbittrede Kamp, der consumerede mere Aand, Vid og Galde end der ellers forbruges i et halvt Aarhundrede, og som er lige mærkelig, enten man ser hen til de Kræfter den udfoldede eller de gjennemgribende Følger den efterlod for vort Samfundsliv.»

Jag kunde ha lust att tillägga många flera af dessa korta fragmentariska teckningar, men fruktar att mitt bref då blefve alldeles för långt. Blott den vackra sluttanken må här följa.

»Der er ofte bleven yttret en Beklagelse over Henriks tidlige Bortgang,» säger systemen. »Jeg vover hverken at modsigge eller istemme denne Klage. — Henrik har sagt et sandt Ord om sig selv paa Dödsleiret: »Jeg har kun været Digter og intet Andet.» — — Ak! han var blot skabt for sin Digterverden, til at see fra dens Regnbu-sky ned paa den övrige Verdens gang; som Barnet der stikker sin Haand in i et Maskineri, maatte han smertelig böde ethvert Forsög paa styrende at gribe ind i den.

»For kort skulde han have levet?» upprepar hon slutligen frägande. »Kan et Digterliv beregnes efter Længden? Silkeormens længste Tilvarelse er nogle Maaneder, da bliver den Sommerfugl og döer. Men i den Tid har den spundet tusinde

Miglier Silke og født tusinde Spirer til nyt Liv. Som Digter har Henrik levet fuldt, rigt og længe.»

Der har du nu den vackra tanken, som måste glädja hvarje diktare-själ, och dermed återvänder jag till det trefliga hemmet ofvanför Wergelands grotta. Samma afton bevistade jag med min nye Veninde en fest. Eget nog skulle jag der göra bekantskap med tvenne personer, som stått i närmaste beröring med den man, hvars bild jag så länge betraktat på förmiddagen, hans syster, Camille Collet, (förf. till »Amtmannens Döttre», och till det arbete, hvarur jag har skickat dig dessa små utdrag) samt hans motståndare, Welhaven; äfven Munch, Kjerulf med flera märkvärdiga personer lärde jag här känna. Camille Collet är en smärt blondine, har ett drömmande uttryck i sina blå ögon och något luftigt, poetiskt i gång och gestalt.

I Norge ha de en sed, som ej är utan sitt behag för en fremling. Mellan danserna kommer någon, som vill låta presentera sig och frågar: Maa jeg gjore en tour med dem? Man tar hans arm, promenerar under musik samtalande, möter andra sådana turister och återföres till sin plats, mera bekant med sin ledsagare än man eljest hinner bli på en bal.

Vid måltiderna fann jag ofta det vackra bruket att en frisk ros låg vid hvarje couvert. I en liten krets tycktes de mig valda med afseende på personerna, så att en sörjande flicka fick en hvit, en glad fästmö en högröd, o. s. v.

En prydnad, som de högre klasserna tillegnat sig, men som egentligen tillhör folkets nationaldrägt, är de s. k. söljorna. Midt i en krans af rundlar af förgylt silfver siter S:t Olofs bild på de vanliga söljorna. Mödrarna lägga dem ofta på barnens vaggor som skyddande amuletter — en lemning från catholicismens tider. Det är vackert att se de unga flickorna bära dessa smycken, glittrande som daggdroppar. Men jag måste berätta dig en historia om en sådan sölja. Vår drottning såg på en resa i Norge en bondqvinna i full söndagskrud och blef uppmärksam på den ovanligt vackra, fint arbetade sölja, som prydde hennes bröst. På frågan om hon ville sälja den, svarade bondhustrun att det var omöjligt, denna familjklenod hade länge gått i arf i släkten — »men,» tilllade hon med en viss stolthet, »jag kan skänka den åt vår Drottning, om hon ej försmår min gåfva». Den blef nådigt emottagen och samma afton drack bondens familj sin drottningns skål ur en silfverpokal, som nu får gå i arf i släkten.

Sista dagen togo vi en båt och begåfvo oss till det vackra Oscarshal, för att beundra Tidemands herrliga taflor af det Norske Bondelif. Läs A. Munchs text, så är du beredd att se dem. Ack! när jag hör Kjerulfs sköna musik till »En Bondefärd i Hardanger», då stå dessa taflor lefvande för mig. De sköna konsterna ha förenat sig för att här framtrolla allt det egendomliga af Norges natur.

»Der aander en tindrende Sommerluft
 Varmt over Hardangerfjords Vande,
 Hvor höit mod Himlen i blaalig Duft
 De mægtige Fjelde stande.
 Det skimrer fra Bræ, det grænner fra Lie
 Sit Hellegdagsskrud staar Egnen klædt i,
 Thi se, over grönklare Bølge
 Hjemglider et Brudedefølge.

I dette bævende, flygtige Nu,
 För Draaben af Aaren er trilled —
 Har Kunsten fæstet med kjærlig Hu
 Det hele straalende Billed,
 Og löfter det stolt for Verden frem,
 At alle kan kjende vårt herrlige Hjem
 Og vide de Eventyr klare,
 Som Norges Fjorde bevare.

Återfärden från Oscarshal i månsken var skön. Norska folkvisor ljödo i qvällen, och vägen syntes oss för kort.

Mätte ej min berättelse förefalla dig för lång. Att den med alltför svaga färger återgifvit föremålen vet jag nog; nöj dig därför icke med den. Vägen är öppnad, fjällen stänga ej mer brödralandet; res sjelf och se hur mycket vackrare allt är i verkligheten!

Din Clara.

T. K.

XXXIII. SJUKVÅRDSFÖRENINGEN OCH DESS FÖRBEREDANDE VERKSAMHET.

Föreningen för frivillig vård af sårade och sjuka i fält har, i öfverensstämmelse med dess egen förklaring, att dess

viktigaste omsorg i fredstid vore bildandet af skickliga sjuk-sköterskor att i krigstid användas vid sjukhus och fältlasaretter, redan under det första året af sin tillvaro vidtagit åtskilliga förberedande åtgärder i detta syfte. Dessa åtgärder afse dock icke att ensidigt och uteslutande befrämja det aflägsnare målet af en god sjukvård i krig. Med sann humanitet har Föreningen fattat sin uppgift såsom den der under arbetet för det fjärmare målet äfven måste omfatta och söka i någon mån befrämja det närmare, icke mindre viktiga, förbättrandet af sjukvården i fredstid.

Första steget i riktning af det dubbla målet har varit anordnandet af lärokurser på olika punkter i riket, der sammanräknadt 15 qvinnor under tiden Mars—Juni erhållit en förberedande undervisning i sjuksköterskans yrke; af dessa erhålla 10 en aflöning af 1 rdr om dagen samt vid lärotidens slut en gratifikation af 30 rdr*). Den viktigaste och kraftigaste åtgärd, Föreningen hittills vidtagit för befrämjande af sitt vackra ändamål är dock utsändandet af en för sin uppgift varmt intresserad och, såsom man hoppas, fullt lämplig person, fröken Emmy Rappe, till London, för att der, på miss Nightingales förord och under hennes vänliga beskydd, bildas till en skicklig och insigtsfull ledarinna, ej blott af de sjukvårderskor, som på Föreningens bekostnad och för dess ändamål komma att inöfvas, men äfven af andra personer, som önska att under en bildad och erfaren lärarinna danas till skickliga sjukhusförestånderskor och sköterskor i fredstid.

Huru den blifvande bildningsanstalten här kommer att anordnas, läser man icke ännu kunna förutse, lika litet som omfånget af dess verksamhet; men det är oss nog att veta att den viktiga frågan, först bragt å bane och med ifver förordad af Föreningens Verkställande Utskott, äfven vid en å dess vägnar gjord framställning till en af hufvudstadens erfarnaste och mest inflytelserika sjukhusläkare, blifvit af honom med varmt intresse och behjertande af dess vikt upptagen, och att saken sålunda befinner sig i goda händer. I stället att sysselsätta oss med ovissa framtidsplaner skola vi

*) Vi taga för afgjort att den nämnda kursen är blott en förberedande, afsedd att fullbordas och avslutas genom en längre tids praktisk öfning i sjuksalarne under en blifvande, genom Föreningens försorg bildad förestånderska. Det vore eljest orimligt att begära, att våra sjukvårderskor kunde på 4 månader inhemta den skicklighet och erfarenhet vid sjukbädden, hvartill man i England knappast anser ett helt år vara tillräckligt.

derför låta läsaren kasta en flygtig blick tillbaka på de meddelanden, som egt rum mellan den svenska sjukvårdsföreningen och miss Nightingale, vid hvilka en af föreningens qvinliga medlemmar tjenat såsom medium. Vi tro nemligen att dessa meddelanden skola ega, icke blott det särskildta intresse, som innebäres i miss Nightingales yttranden af välvilja och deltagande för Sverige och det svenska folket, men äfven det allmännare, som sjelfva saken och dess framgång, belysta af en person med miss Nightingales djupa erfarenhet, måste ega, för hvar och en som ömmar för menskligt lidande.

Det första meddelandet i ämnet gick genom en utmärkt läkare i London (Dr Edwin Lankester Cor.), med hvilken Föreningens qvinliga kommissionär var personligen bekant, och som på hennes anmodan med största beredvillighet åtog sig att frambära till miss Nightingale några förfrågningar från den svenska Föreningen, rörande möjligheten för en freinling, att vid »Nightingale Institution» bildas till förestånderska för en dylik läroanstalt i hemlandet. Svaret från miss Nightingale ligger framför oss; det innehåller ej blott anbudet om en fri plats under ett års tid inom anstalten, jemte bifogade upplysningar om dermed sammanhängande skyldigheter och åligganden, utan derjemte de vänligaste råd, samt uttryck af det lifligaste intresse för den svenska Föreningens framgång.

»Ehuru öfverhopad af göromål,» skrifer hon i Juni 1865, »och nedtryckt af sjuklighet och kroppslig svaghet, samt i följd deraf ur stånd att i allmänhet personligen besvara förfrågningar och gifva råd, har jag dock rönt allt för mycken vänlighet af svenskar och är alltför lifligt intresserad för deras land, för att icke önska att åt ett så förträffligt förslag som bildandet af en läroanstalt för sjuksköterskor gifva allt det bistånd, som den svenska Föreningen kan anse ligga inom min förmåga. Skulle ni således vilja sätta mig i förbindelse med det svenska fruntimmer, som till er framburit Föreningens önskan, skall det bli mig en glädje att besvara hvarje fråga hon kan vilja göra mig, angående bästa sättet att anordna en sådan bildningsanstalt.»

I följd af detta vänliga anbud blefvo meddelandena hädanefter direkta. Om Föreningens förberedande åtgärder skrifer miss Nightingale till sin svenska korrespondent: »Föreningen har redan tagit det första steget i bästa riktning ge-

nom att söka få en förestånderska bildad för sitt kall, hvarför utan äfven den bäst uppgjorda plan skulle vara till ingen nytta. — — Jag hoppas äfven, att man i Sverige må inse den viktiga omständigheten, att det endast är under tjenstgöring på ett *hospital*, som en duglig sjuksköterska kan bildas, samt att man sålunda bör hafva i beredskap ett sjukhus att tjena till hufvudqvarter för läroanstaltens förestånderska, hvilken om möjligt äfven bör förestå sjukvården inom hela sjukhuset.»

Då det blef Föreningen omöjligt att finna en lämplig person, villig att inom den först bestämda tiden inställa sig i »Nightingale Institution», utverkade miss Nightingale välvilligt styrelsens löfte, att platsen skulle stå öppen för en svensk lärjunge, äfven under följande år, och då slutligen, efter mycket sökande och åtskilliga misräkningar den rätta personen blef funnen, och underrättelse om hennes förestående ankomst till London meddelad Föreningens vänliga förespråkarska derstädes, skrifver hon:

»Miss Rappe skall med öppna armar blifva emottagen inom anstalten vid St Thomas Hospital den 1 Juli. Men,» tillägger hon, »tror ni icke att hon gjorde klokast, ovan som hon är vid lifvet på de engelska sjukhusen, att vistas der på försök en månad, innan hon fullt binder sig. Tro icke att jag säger detta, emedan jag anser sjukhuslifvet i allmänhet innebära några oöfvervinnerliga obehag. Ingenting kunde vara mera olikt något lefnadssätt jag dittills känt, än det man förde hos vår förträfflige professor Fliedner i Kaiserswerth, då jag genomgick min lärokurs der. Och lefnadsordningen der var dock långt strängare och mera mödosam än på något sjukhus i London *för närvarande*. Huru det var den tiden känner jag icke, emedan de engelska sjukhusen då icke vore i sådant skick, att fruntimmer med någon grad af bildning kunnat mottaga en befattning der. — Jag hade emellertid ingen svårighet att vänja mig vid lifvet på Kaiserswerth,» tillägger miss Nightingale, i det hon dock förordar en pröfvotid för den vid sjukhuslifvet alldeles ovana. Brevet slutar med en försäkran, att det skulle vara henne en glädje att få se miss Rappe hos sig, om hon under hennes vistande i London kände sig stark nog att kunna emottaga besök.

Ungefär samtidigt med detta bref, skickade miss Nightingale sin svenska korrespondent en värdefull skrift, rörande

anordnandet af sjukvården i en större stad, hvilken skrift, försedd med ett förord af henne sjelf, innehåller en fullständig redogörelse för en nyligen i Liverpool upprättad anstalt för bildande af sjuksköterskor och för ordnandet af deras verksamhet inom trenne skiljda områden: *Sjukhuset, den bildade familjen, samt fattig-distrikten*. Denna lilla skrift är så lärorik och innehåller så mycket, som är tillämpligt på förhållandena i våra större städer, att sjukvårdsföreningens Verkställande Utskott beslutat att låta öfversätta densamma. Vi skola en annan gång gifva läsaren del af det förträffliga innehållet, särskildt hvad beträffar vården om fattiga sjuka i deras eget hem. Här ha vi blott velat nämna den, såsom ännu ett bevis på det varma intresse, hvarmed den svenska Föreningen omfattas af den ädla människovän, hvars förbi-ilande skugga helsades af patienterna i de krimiska fältsjukhusen såsom ett ljust budskap om tröst och lindring.

Vi tillägga några uppgifter om den blifvande förestånderskans emottagande i London, jemte några utdrag af hennes bref efter tillträdet af hennes befattning vid St: Thomas. Fröken Rappe lemnade Sverige redan i Maj, för att tillbringa ett par månader i London och förbereda sig till sitt förestående värf, innan hon började sin verksamhet på sjukhuset. Bland andra allmännyttiga inrättningar i London har man der äfven en, af en välgörande förening stiftad anstalt, afsedd att mot en måttlig afgift öppna ett hem för de fruntimmer, hvilka på kortare tid besöka London i något allmännyttigt eller välgörande ändamål, såsom för att bilda sig till missionärer, för att söka upplysningar om fattigvårds- eller undervisningsväsendet, för att egna sig åt sjukvård eller andra barmhertighetsverk af hvad slag som helst. Bland gästerna i detta stilla och fridfulla hem var redan för ett par år sedan en svenska, som reste på statens bekostnad, för att studera folkundervisningen i England, och der blef nu äfven fröken Rappe, genom förord af en i Sverige bosatt engelsk dame, på det vänligaste emottagen. Af åtskilliga personer, till hvilka hon medfört bref från Sverige, blef vår landsmaninna äfven omfattad med hjertlig välvilja, deribland främst af miss Nigh-tingale.

Såsom bekant kan miss Nightingale, hvars kärleksfulla och uppoffrande verksamhet på Krimhospitalet ådragit henne en obotlig sjuklighet, sällan eller aldrig emottaga besök ens af sina

egna släktingar. Hennes sjuklighet består af ett hjertli-
dande, som förvärras af den minsta sinnesrörelse och stund-
dom försänker den sjuka i långvarig sanslöshet. Då frö-
ken Rappe kort efter sin ankomst till London infann sig hos
henne för att frambära bref och helsningar från Sverige, ha-
de hon således intet hopp om ett personligt sammanträffande.
Vi kunna derföre väl föreställa oss hennes förvåning och
glädje, då hon uppmanades att inträda till den sjuka. »Det
var en ljuflig syn», skrifver vår landsmaninna, »att se henne
der hon låg, omgifven af de skönaste blommor, (deribland
äfven våra kära liljekonvaljer) och med ett nästan öfverjor-
diskt uttryck i blicken — ett uttryck, såsom lyssnade hon re-
dan till det herrliga tillropet: »Gack in i din Herras glädje!»
— — Det var med synbar rörelse hon såg mig nalkas, tårar
glänste i hennes milda, älskliga ögon, hon kysste flera gån-
ger mitt ansigte och mina händer och drog mig nära intill
sig, såsom ville hon bortjaga all *strangenness* från den stac-
kars blyga fremlingens hjerta. Det var en oförgätlig stund!»

Fröken Rappe har sedan ej återsett miss Nightingale,
men haft flera hjertliga bref ifrån henne. Under den första
tiden i London, innan hon den 2 Juli tillträdde sin befatt-
ning i S:t Thomas Hospital, besökte fröken Rappe flera större
sjukvårdsanstalter, för att göra sig hemmastadd med de olika
systemen för sjukvård, hvarvid »the matrons» med största väl-
vilja erbjödo henne sitt biträde. Så väl vår landsmaninnas
personliga iakttagelser, som de stadgar och föreskrifter för
sjuksköterskorna, som hon förskaffat sig vid dessa besök och
öfversändt till hemlandet, hoppas vi framdeles skola blifva af
stor nytta för det svenska sjukvårdsväsendet. Väl har det
Nightingaleska institutet af alla det största anseendet, likasom
de der bildade sjuksköterskorna äro mest eftersökta, men det
är dock alltid nyttigt att söka studera saken från mera än
en sida.

Under en dylik förberedande verksamhet förgingo ett
par månader hastigt nog. »Jag har funnit mig väl här i Lon-
don», skrifver fröken Rappe, »men har dock mycket längtat
att komma i mera nyttig verksamhet, och nu har den efter-
längtade dagen kommit, och jag sitter här i min lilla cell på
S:t Thomas och skrifver hem till mitt dyra Sverige. Det
kärleksfullaste emottagande fick jag här röna af den förträff-

liga förestånderskan, eller som hon här kallas »the matron», Mrs Wardroper. Hon är en kvinna, som drager människorna oemotståndligen till sig, in i hennes hjerta, och för fremlingen vill hon blifva ett moderligt stöd och skydd. Hennes blir det ej svårt att älska, att finna sig väl med. — Hur god är icke Gud, som låtit mig komma under en *sådan* persons ledning! Fröken Rappe redogör derefter för åtskilliga förhållanden inom hospitalet.

»En förträfflig ordning och takt äro här rådande», säger hon bland annat. »Sjuksköterskorna, så väl de fasta, som de under dem arbetande *Probationers* (noviserna), äro bundna vid så stränga regler och stå under så sträng uppsigt, att de *måste* skicka sig väl, om de vilja erhålla rekommendation och befordran, eller ens få stanna här sin tid ut. Också äro de så eftersökta, att de knappast genomgått sin kurs, förrän de erhålla förmånliga platser. De måste underkasta sig många försakelser, men sådant är godt och nyttigt, och de njuta dock här den oskattbara förmånen af *hemmets* hägn och eftersyn».

S:t Thomas hospital är, sedan det för några år sedan måste rymma fältet för jernbanan, ännu blott *a temporary one* (provisoriskt), för närvarande endast rymmande 300 sjuklingar, och därför mindre bekvämt äfven för sköterskorna än många andra. Planen till en ny ståtlig byggnad för 600 sängar är dock redan uppgjord och kommer denna byggnad att uppföras i närheten af Themsen. Det nuvarande hospitalet, vackert beläget i en stor park, består blott af tre ofantliga sjuksalar, upptagande hvardera hela husets bredd och längd, samt medelst en låg mellanvägg afdelade i trenne afdelningar. Sjukvårds-personalen för hvarje sådan afdelning består af en *Sister* (syster), som har tvenne *Nurses* (sköterskor) och tvenne *Probationers* under sin ledning, ett antal, hvilket synes fröken Rappe större än behovet påkallar. Till hvarje sal höra dessutom 2 såkallade *Scrubbers*, hvilka skura, sopa, bära upp maten m. m. De äro äldre, gifta qvinnor och bo icke på hospitalet, utan infinna sig klockan 5 om morgnarne och återvända klockan 8 e. m. samt stå under tiden, likasom de andra, under *the Sisters* uppsigt och lydriad. Hvarje Nurse har 12 timmars daglig tjänstgöring. Hennes aflöning är ungefärligen 50 % högre än den tjänstflickor i enskildta välmående hus vanligen erhålla, hvarjemte hon har fritt vivre, men håller sig sjelf med tvätt, the och socker.

»Arbetet för sköterskorna här», skrifer vår korrespondent, »kan i mitt tycke aldrig kallas tungt och svårt eller för mycket ansträngande — tvärtom äro de allt för många ibland i somliga salar. Jag är naturligtvis ingenting annat än en *Nurse* bland andra *Nurses* — en tjenarinna bland andra sådana. Hittills ha dock dessa andra — och särskildt den raska och för sitt kall lifligt intresserade *Nurse*, hvars *Probationer* jag är — varit särdeles vänliga och snälla emot mig. Den goda Mrs. W. vill också göra allt, för att jag skall känna mig nöjd och hemmastadd här. Att se henne några ögonblick dagligen eller höra ett vänligt, kärleksfullt ord af henne kommer mig ock att glömma alla små obehag. Ett lif fullt af försäkelse är det visserligen man här för — mera så än vi föreställa oss, då vi sitta i en trefflig salong, omgifna af all slags komfort och *läsa* om sjukvårdslifvet på hospitalen m. m. Men därför vill jag icke hafva detta steget ogjordt, utan tackar ofta den himmelske Fadren för det Han sände mig hit — tror och hoppas att Han vill vara mig nära, hjälpa mig i alla svårigheter och gifva mig rätt mycken kärlek till mitt kall — ja, äfven göra den stackars oerfarna duglig och skicklig för sitt värf».

Fruktande att missbruka det vänliga löftet att få meddela ur den svenska sjukvårdselevens bref hvad som kan vara af allmänt intresse och bidraga att vidmakthålla deltagandet för den goda saken, afsluta vi här vår lilla redogörelse, öfvertygade att läsaren delar våra glada förhoppningar att den svenska föreningens verksamhet, sålunda förberedd, skall, om den fortfarande understödes af allmänhetens deltagande, blifva en välsignelse för vårt land äfven i fredstid *).

L—d.

*) Sjukvårdsföreningens tillgångar utgöra enligt senaste uppgift 6,182 Rdr Rmt. i årsafgifter, samt 5,717 Rdr Rmt. i tillfälliga bidrag, eller tillsammans 11,896 rdr Rmt. Anteckningslistor äro fortfarande tillgängliga i hrr Bonniers, Samson och Wallins samt Girou och Eklunds boklädor.

XXXIV. TYSTA SKOLAN.

Tysta skolan i Stockholm, som hittills haft en mindre lämplig lokal, från hvilken den dessutom af egaren blifvit uppsagd, kommer, genom gåfva af en ädel människovän, att i och med den 1:sta Oktober detta år träda i besittning af en bland de största egendommar i hufvudstaden, huset nr 25 Norrtullsgatan, med tillhörande stor trädgård och park, hvarigenom den får tillfälle att betydligt utsträcka sin välsignelsebringande verksamhet. Skolan ledes fortfarande af dess första stiftarinna och moderliga förestånderska, mamsell Berglind, samt af den förträfflige och nitiske läraren, Herr Carlbom, och visade det sig vid examen i våras, att de vanlottade barnen göra jemna och goda framsteg, ej blott i kunskaper och handslöjd m. m., men äfven i moralisk känsla och andeligt begrepp. Så t. ex. torde väl få af de närvarande hafva med kallt hjerta eller torra ögon åsett det fromma, andaktsfulla uttrycket i den lilla Carlstad-flickans barnsliga anlete, då hon inför kamraterna tecknade det Fader Vår, hvarmed uppvisningen afslutades.

Vi böra tillägga att, ehuru värderik gåfvan af egen tomt och eget tak öfver hufvudet för framtiden blir för Tysta skolan, är dock denna gåfva, genom en dervid fästad lifränta, samt genom den penningsumma, som, enligt öfverenskommelse, vid tillträdet skall erläggas och hvilken medtager hela det lilla kapital, som skolan inbesparat under föregående år, för *det närvarande* så betungande för skolans ekonomi, att det endast var med mycken tvekan och i förhoppning om fortfarande understöd af den aldrig tröttnande människokärleken, som direktionen vågade emottaga ett anbud, hvilket å andra sidan syntes för skolans *framtida* bestånd blifva af en så utomordentlig vigt, att det ur denna synpunkt knappast var möjligt att afvisa detsamma. Att direktionen icke misräknat sig i hoppet, att hos människovännen fortfarande finna stöd och hjälp för framgången af en anstalt, hvilken från början varit byggd på kärlekens fasta grund, det har redan visat sig, i det för en tid sedan 1000 rdr blifvit skolan med varm hand skänkt af en bland dess äldsta och frikostigaste beskyddarinnor, samt genom testamente af ett under sommaren aflidet äldre fruntimmer andra 1000 rdr tillfallit skolan. Dertill kommer att den forna egarinnan af gården, då hon i dessa dagar lem-

nar ett hem, som varit hennes i öfver 30 år, och vid hvilket hon är fästad med tillgifvenhetens starkaste band, för att gifva plats åt en del bland »samhällets olycksbarn», tillgodosett skolan med den vänligaste omsorg och frikostighet. Så har hon t. ex. skänkt den sin häst, åtskilliga inventarier och redskap för trädgården m. m.

Uppmuntrad af den välvilja, som sålunda från flera håll kommit anstalten till del vid inträdet i det nya skedet af dess tillvaro, och deraf styrkt i sin förhoppning om fortfarande stöd och deltagande från allmänhetens sida, vågar direktionen hoppfullt emotse den nya framtid Tysta skolan går till mötes.

Då skolan blifvit installerad i sin nya, förträffliga lokal, samt åtskilliga redan förberedda åtgärder blifvit vidtagna för en fastare organisation af dess styrelse m. m. än hittills varit nödigt, skola vi med läsaren göra ett besök i skolan, för att bli närmare hemmastadda med förhållandena, både utom och inom densamma.

L—d.

XXXV. VÅR PORTFÖLJ.

År 1865 stiftades en *lärokurs*, som varit omnämnd i en föregående uppsats i detta häfte*), och som hufvudsakligen har till uppgift att meddela undervisning åt de i de frivilliga *söndags- och aftonskolorna* tjenstgörande lärarinnorna. Af de 50 lärjungar, hvilka förra året der erhöilo undervisning, tjenstgjorde omkring 30 i de ofvannämnda skolorna. För att gifva dessa lärarinnor tillfälle att åhöra goda lektioner efter de nyaste och bästa lärosätt, upptogos omkring 15 lärjungar, tillhörande de frivilliga skolorna och undervisades först af lärokursens egna lärarinnor, sedermera af lärarinneeleverna. Tillträdet till lärokursen var dessutom öppet äfven för andra, icke lärarinnor, så långt utrymmet medgaf.

Läroämnena voro förlidit år: svenska språket, fysisk geografi, botanik, geometri, algebra och räkning. På begäran af den

*) Se äfven 7:de årgången, sidan 396 af denna Tidskrift.

gemensamma direktrisen för de frivilliga skolorna tillkommo på våren proflektioner i religion, geografi, naturlära, svenska språket och räkning. Under våren och sommaren företogos botaniska exkursioner med de elever, som under vintern studerat botanik.

Lärokursen fortsätter sin verksamhet i höst och öppnas den första Oktober. Undervisningsämnena blifva desamma som förut, med tillägg af historia och naturlära, hvarjemte proflektioner komma att hållas. Undervisningstiden $\frac{1}{2}5$ — $\frac{1}{2}7$ hvarje eftermiddag. Elever anmälas till Oktober månads utgång, men ej längre, hos Doktorinnan Rossander, Göthgatan nr 41, eller ock i sjelfva läroanstalten. Alla ämnen äro valfria.

Lokalen är likasom förra året Mäster Samuels-gatan nr 51 och är afgiften för hela läsåret 25 rdr.

Den för två år sedan af ett antal studenter i Christiania stiftade »*Förening för fri Undervisning*» var den 15 September samlad till allmänt möte i Studentersamfundets lokal, då bland annat berättelse om föreningens verksamhet under sista arbetsåret upplästes. Den består för närvarande af 170 ledamöter, hvaraf 25 genom penningbidrag och de öfriga såsom lärare vanligen 2 timmar i veckan verka för föreningens ändamål. De lärjungar, som deltaga i föreningens lärokurser, äro till antalet 319, hvilka nästan alla under årets lopp nju tit undervisning i ett eller flera ämnen, i allmänhet två timmar i veckan för hvarje, och högst 12 timmar pr vecka i det hela. De ämnen, hvari undervisning mest sökes, äro norska och engelska språken samt räkning — dessutom har undervisning lemnats äfven i fornnorska, franska, tyska, latinska, grekiska och italienska språken, historia och geografi, religionskunskap, matematik, naturvetenskap, bokhålleri och ritning. Föreningens hela årsutgift, för skrifnmaterialier och dylikt, uppgår ej till mer än litet öfver — 6 specier! Tidningarne ha gratis infört annonser och Studentersamfundet åt föreningen upplåtit ett rum till byrå, som varit tillgänglig en afton i veckan. Styrelsen förbereder nu anordnandet af en mera skolmessig undervisning i några klasser med ett fast antal lärare.

Den i Christiania varande »*Föreningen till Fremme af kvindelig Haandværkdrift*» *) har beslutat att bilda några

*) Se 7:de årgången, sidan 368 af denna Tidskrift.

smärre »Prövesamlinger af kvindelige Huusflidsarbeider» och har i sammanhang dermed anmodat en af föreningens vänner i Stockholm, att å industriexpositionen göra uppköp af sådana svenska, norska, danska eller finska qvinliga arbeten, hvilka kunna vara lämpliga till modeller vid införandet af i Norge ännu okända grenar af qvinlig industri, eller för att i någon mån höja den redan förhanden varande verksamheten.

En fruntimmersförening för statsekonomiens befrämjande har nyligen bildats i Wien. En kommité af damer har fått i uppdrag att utarbета föreningens stadgar, och i densamma föres ordet af fru Laube, den bekante dramatiska författarens hustru.

Sedan någon tid pågår i England en rörelse, benämnd »the Women Franchise Movement», åsyftande att bereda qvinliga kapitalister och fastighetsegare (women of property) rättighet att deltaga i val af underhusets medlemmar. Förförande ledaren af rörelsen är den berömde statsekonomen och författaren J. Stuart Mill, hvilken, såsom bekant är, länge i skrift förordat en sådan rättighets medgifvande. (Se bland annat hans »Considerations on representative government».)

Såsom Mills kraftigaste medarbetare i denna fråga nämnes Madame Bodichon, »a very energetic Englishwoman» och en af de verksamaste qvinliga medlemmarne af föreningen *for the Promotion of social Science*. Sedan Mill personligen vid flera offentliga tillfällen öppet påyrkat reformen inlemnade han i början af sommaren till ministären en af ett stort antal qvinnor undertecknad petition, hvori de fordra valrätt, och förordade densamma med värma. Resultatet af denna ansökan var dock endast ett löfte, att regeringen ville till underhuset inlemna förteckningen på alla de personer, hvilka voro utslutna från valrätt på grund af sitt kön. Huruvida underhuset sedan fattat något beslut i frågan känna vi ej, men torde framdeles kunna meddela noggrannare uppgifter om saken, enär man från England satt sig i beröring med oss, för att erhålla upplysning om hvad den nya svenska representationsförfattningen stadgar i afseende på valrätt för qvinnan.

ter, samt *notiser* i ämnen, hvilka ligga inom området för Tidskriftens syfte.

Likasom förra årgången utkommer den 8:de i 6 häften, hvarterda om 4 ark, till det oförändrade, ytterst billiga priset af 3 Rdr Rmt.

Prenumeration från *Landsorten* bör helst göras hos Red:n, under adress: *Red:n af Tidskrift för Hemmet, Stockholm*; i hvilket fall Tidskriften under korsomslag direkte med posten expedieras till respektive prenumeranter. I *Stockholm på Byrån för renskrifning m. m., Mynttorget N:o 4, 1 tr. upp*, då prenumeranten får sig hvarje häfte regelbundet tillsändt. Prenumeration kan äfven ske på Postkontoren med tillägg af vanligt postförvaltarearfvode, och hos Herrar Bokhandlare, så i Stockholm som i *Landsorten*, äfvensom i Finland, med 3 Rdr Rmt. Från Norge och från Danmark sker prenumeration säkrast i bref till Red:n, med tillägg af postafgiften, d. v. s. med sammanlagdt 4 Rdr Rmt, då hvarje häfte med posten tillsändes prenumeranten.

Af 2:dra, 3:dje, 4:de, 5:te, 6:te och 7:de årgångarna finnas ännu kompletta exemplar att tillgå hos alla Bokhandlare i Stockholm och i *Landsorten*.

TILLKÄNNAGIFVANDE.

I bokhandeln har utkommit ett Supplement till Tidskrift för Hemmet, innehållande ett Bref, som besvarar frågan: *Hvilka fördringar ställer den nya tiden på Sveriges kvinnor? af en Svenska.* Pris för prenumeranter och icke prenumeranter 25 öre. Behållningen är anslagen till ett välgörande ändamål.

I bokhandeln har utkommit: *Representation för minoriteterna genom vallag*, föreslagen af Thomas Hare, öfvers. jemte förord af E. L—d.

Breflåda.

Till S. Wisby. »Och mins du hvad du sade, och mins du hvad du lofvade?» (Gammal Gottlandsvisa.)

Till L. Helsingfors. Tacksamma för ert godhetsfulla anbud, afvakta vi med otålighet den utlofvade nyårssändningen.

Till M. H. London. Meddelandet af den vackra berättelsen om miss C. har mycket intresserat oss och skola vi med första gifva våra läsare del deraf.

Till Yngve. Profskizzen var oss välkommen och hoppas vi att ni snart ger oss flera att välja af.

Till J. W. Göteborg. Mycken tack för era vänliga och upplysande meddelanden.

Till Henriette P. Ert bref skall intagas i nästa häfte.

Till våra läsare. Ett misstag har insmugit sig i den insända artikeln »Något från våra grannar» (H. C. Örsted) i föregående häfte, hvilket vi härmed rätta:

Sid. 132 rad. 14 står: Schlegel, läs Schelling.

 Enskilda personer, hvilka intressera sig för Tidskriften och vilja medverka till dess spridning genom att samla prenumeranter, erhålla, då till Red:n insändes likvid för 5 ex., det 6:te gratis. (Se vidare omslagets inre sidor.)

